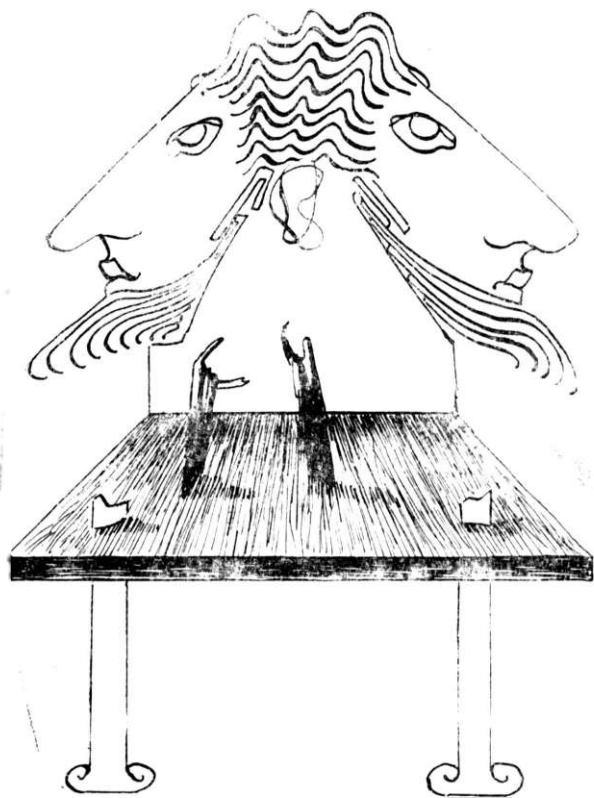

S O C R A T E

dramă

de

Dumitru Solomon

A fost cel mai mare filozof al antichității, se spune. Cherefon pretinde că a întrebat oracolul lui Apollo de la Delfi și i s-a răspuns că nu există pe lume om mai înțelept ca Socrate. Dar Cherefon a murit de mult, oracolul a tăcut și el; cine știe care o fi adevărul?... I-a învățat pe oameni să deosebească binele de rău, adevărul de minciună, cinstea de necinste, să fie virtuoși, să-și iubească patria, să se cunoască pe ei înșiși... A luptat de trei ori pentru pământul Atenei sale, la Potideea, la Delion și la Amfipolis. De fiecare dată s-a purtat ca un viteaz. A refuzat să voteze condamnarea la moarte a celor zece generali care au cîștigat strălucita victorie de la insulele Ariginuse împotriva flotei spartane. Deși acoperiți de glorie, cei zece strategii atenieni au fost condamnați la moarte pentru vina de a-i fi lăsat pe morți neîngropați, preferînd să ducă izbinda pînă la capăt. Socrate s-a împotrivit, ca și în cazul condamnării la moarte a lui Leon din Salamis de către cei 30 de tirani ai Atenei. Nu și-a părăsit patria, se zice, decît ca ostaș al ei. A iubit mult Atena și pe atenieni. A respectat legile, bune sau rele, ale cetății sale și i-a învățat și pe alții să le respecte. S-a războit cu propriile-i vicii și cu viciile altora, ducînd o viață morală, simplă, de virtuos. N-a nedreptățit pe nimeni. A adus jertfe zeilor cetății, cinstindu-i.

Și totuși acest om a fost condamnat la moarte de atenieni. Procesul a avut loc la tribunalul heliaștilor din Atena în primul an al olimpiadei a nouăzeci și cincea, adică, după calendarul de care ne folosim astăzi, în anul 399 înainte de Cristos. Socrate avea atunci 70 de ani. Care a fost greșeala lui Socrate? Cu ce s-a făcut el atît de vinovat față de țara sa, încît să i se aplice pedeapsa maximă? Prietenii și învățăceii săi afirmă că profesorul lor a fost victima unei cumplite nedreptăți. Și nedreptatea trebuie să aibă însă un temei, o explicație, o cauză... Socrate a greșit. Dar pentru o greșală oarecare nu trebuie să mori... Înseamnă că a greșit grav, de neiertat... Pedeapsa cu moartea se aplică de obicei criminalilor. CARE A FOST CRIMA LUI SOCRATE?

Și mai este ceva. Judecat de atenieni, Socrate ar fi avut de ales, ar fi putut opta, s-ar fi putut salva... De două ori: mai întîi plătind o amendă, iar mai apoi, după pronunțarea sentinței, fugind din Atena. Dar a respins și prima și a doua soluție. A preferat să moară. Sau A VRUT să moară! DE CE A VRUT SOCRATE SĂ MOARĂ?

Curînd după executarea sentinței, atenienii și-au schimbat părerea asupra lui Socrate. I-au exilat pe acuzatori, pe unul dintre ei l-au osîndit la moarte, o statuie de bronz a fost ridicată în cinstea filozofului în sala de procesiuni. CIND AU AVUT DREPTATE ATENIENII? CIND L-AU CONDAMNAT SAU CIND L-AU REVEN- DICAT PE SOCRATE?

DELION

Un cimp sălbatic, întindere de piatră și nici, câteva tufișuri prăfuite. Undeva, nu departe, se simte marea. Zgomote de luptă în apropiere, din ce în ce mai stinse. Apoi nu se mai aud decât murmurul mării, țipete bizare de păsări. Lumină roșie, crepusculară, atenuind cenușiul pământului. O clipă scena rămâne goală. Întră Socrate în armură de hoplit. Nu se grăbește. Privește din cînd în cînd înapoi, ținînd sabia pregătită pentru a se apăra de eventualii urmăritori. Un soldat tînăr îl ajunge din urmă. Se uită mereu îndărăt cu teamă. Il zărește pe Socrate.

SOLDATUL TÎNĂR (gîfîind de oboseală): Hai mai repede, că-i de rău!

SOCRATE (calm): Dacă fugim mai repede, cîștigăm bătălia? (Soldatul tînăr îl privește contrariat.) Atunci, de ce ne grăbim? Dacă ne retragem noi mai încet, vor veni și ei mai încet. Învîgătorii oboresc la fel de repede ca și învinșii.

SOLDATUL TÎNĂR: Asta de unde-o știi?

SOCRATE: Am fost și noi învîgători.

SOLDATUL TÎNĂR: Au să te ajungă din urmă și-au să te-nhațe.

SOCRATE: Dacă mă iau prizonier, se păcălesc crunt. Aș fi cel mai puturos sclav din cîți s-au născut pe pămînt.

SOLDATUL TÎNĂR: Eu o șterg mai repede.

SOCRATE: Eu o șterg mai încet...

SOLDATUL TÎNĂR: Ești nebun?

SOCRATE: Filozof.

(Soldatul tînăr iese în goană. Socrate rămîne singur. Înclină capul pe umăr, ca și cum ar asculta o voce șoptită de cineva nevăzut, se așază cu spatele rezemat de un copac uscat și rămîne împietrit, într-o stare vecină cu catalepsia. Se-ntuneacă treptat. Socrate nu se clintește din poziția sa. Cîteva secunde e întuneric deplin. Apoi se luminează de ziuă. Socrate e în aceeași poziție. Nu doarme. Buzele sale par a murmură ceva. Întră Soldatul tînăr, se uită împrejur, recunoaște locurile. Il descoperă pe Socrate, se apropie.)

SOLDATUL TÎNĂR: Hei, prietene, ești rănit? (Socrate nu răspunde. Soldatul îl zgîlție.) Ești mort, filozofule?

SOCRATE (își revine din starea de cvasimagnetism): Te-ai întors la luptă?

SOLDATUL TÎNĂR (stupefiat): Trăiește! M-am rătăcit... S-a-ntunecat și tot învîrtindu-mă, am ajuns în același loc. Și mă-ncearcă o durere de burtă de-mi ies ochii.

SOCRATE: Frica.

SOLDATUL TÎNĂR (ținîndu-se cu mîinile de burtă): Nu știi. Asta mi se-ntîmplă de cînd eram mic. Așteaptă-mă și pe mine. (Aleargă și dispăre într-un tufiș. Nu se mai vede. I se aude doar vocea. E clar

ține de vorbă pe Socrate, ca acesta să nu plece și să-l lase singur.) Ascultă, filozofule! Am să te caut la Atena. Ai o școală a ta, un... cum îi zice?

SOCRATE: Frontisterion.

SOLDATUL TÎNĂR (nevăzut): Exact.

SOCRATE: N-am. Dacă vrei să mă cauți, întrebi de mine în piață. Socrate mă cheamă.

SOLDATUL TÎNĂR (apare din tufiș, își încheie centura): Tu ești Socrate? Ala care i-a salvat viața lui Alcibiade la Potideea? E adevărat că ți s-a dat o decorație, iar tu i-ai oferit-o lui Alcibiade?

SOCRATE: Da.

SOLDATUL TÎNĂR: Atunci nu ești chiar așa deștept precum se zice. Eu unul n-aș da altuia decorația... Ți-a dat bani? (Socrate neagă.) Pămînt? (Socrate neagă.) O funcție de stat? (Socrate neagă.) Înteleg... Îl iubesci...

SOCRATE: Tu ești pedestraș, nu-i așa?

SOLDATUL TÎNĂR: Hai, nu mă lua cu vorba! Da, sînt.

SOCRATE: Ai putea lupta călare?

SOLDATUL TÎNĂR (nu pricepe ce vrea celălalt): Nu. Am făcut instrucție la infanterie.

SOCRATE: Dacă ar veni cineva la tine și ți-ar da un cal și ți-ar spune „luptă!”?

SOLDATUL TÎNĂR: N-aș lupta pe cal, că nu știu. Aș da calul unui cavalerist căruia i-au ucis calul.

SOCRATE: De ce?

SOLDATUL TÎNĂR: Cum, de ce? Fiindcă el ar avea nevoie de cal mai mult decît mine.

SOCRATE: Eu ce sînt, după părerea ta? Om de stat?

SOLDATUL TÎNĂR (il măsoară): Nu pari. Soldat, aia ești. Oamenii de stat care să fie simpli soldați n-am prea întîlnit.

SOCRATE: Dar Alcibiade e om de stat?

SOLDATUL TÎNĂR: Da. Și ofițer.

SOCRATE: Cui îi folosește mai mult decorația? Unui om de stat, care e și ofițer, sau unui filozof?

SOLDATUL TÎNĂR: Cred că unui om de stat. Ca să vadă lumea că-i viteaz și să aibă credere în el.

SOCRATE : Așadar, am făcut rău că i-am cedat decorația lui Alcibiade ?
SOLDATUL TINĂR (mohorit) : Ar veni că nu. Dar m-ai dus cu vorba și m-ai silit să zic cum vrei tu.
SOCRATE : Te-am silit ? Eu te-am întrebat doar. Tu singur ai răspuns și mi-ai arătat că am făcut bine.
SOLDATUL TINĂR (grimasă) : Nu vreau să mai discut cu tine. Mi-e frică.
SOCRATE : Te doare iar burta ?
SOLDATUL TINĂR : Capul.
SOCRATE (vesel) : Semn bun, semn bun !
SOLDATUL TINĂR : Ești cam antipatic.
SOCRATE (zimbînd) : Știu.
SOLDATUL TINĂR : Cred că ai mulți dușmani.

SOCRATE : Oho ! Zeii mi-au dăruit din plin.
SOLDATUL TINĂR : Îmi închipui cît te urăsc oamenii !
SOCRATE : Oamenii sînt complicați. Unii mă urăsc, alții mă iubesc. Mai sînt și dintre aceia care mă și iubesc, mă și urăsc. Eu sînt mai simplu. Îi iubesc pe toți. Chiar și pe cei care zac acolo, uciși de mîna mea.
SOLDATUL TINĂR (masîndu-și fruntea, nervos) : Vreau să ajung mai repede la Atena ! Știi drumul ?
SOCRATE : Și cu ochii închiși.
SOLDATUL TINĂR (nerăbdător) : Atunci să mergem !

Ies amîndoi fără grabă.

PIAȚA

O piață din Atena. Vie agitație matinală. Negustorii își strigă mărfurile, expuse pe tarabe la vedere. Zarafii, în plină activitate de schimb, fac o gălăgie infernală, de unde se vede că banul este marfa cea mai disputată. Cîteva ateliere meșteșugărești (fierari, pielari, croitori, frizeri, pantofari, argintari etc.) în care se lucrează fără prea mare zgomot. Undeva, în margine, atelierul de cizmărie al filozofului Simon. Cîțiva bărbați, pare-se fără ocupație, stau în grupuri și discută.

VÎNZATORUL DE CÎRNAȚI : Uite, uite, ce mai caltaboși ! Epoca lui Pericle este epoca caltaboșilor !

(Recită cu trivialitatea nostimă și zgomotoasă a preocupărilor.)

Zeii cei mari preasfințit-au cîrnații aici pre-
parafii
Din multe și-alese măruntaie și cărnuri și
membre.
Cu-arome de mirodenii ce urcă pînă-n
Olimp...

MELETOS (în mijlocul unui grup) : O, Atena e plină de poezie ! Pînă și vînzătorii, iată, compun versuri demne de un Pindar sau de un Homer. Toate astea mă inspiră. Cînd voi ajunge acasă, mă voi strădui să compun și eu așa simplu și autentic ca ei. Trebuie să știi doar să ascuți. Cetatea noastră e plină de poezie !

LYCON (din grupul socratic, parodiază) : Cetatea noastră e plină de prostie...

UN INS ROTOFEI (din grupul lui Meletos) : Nenorocitul ăsta e precis un metec. Altul nu și-ar fi îngăduit să ne defăimeze cetatea...

LYCON : Nu era vorba de cetate, grăsunule ! De prostia din cetate !

MELETOS (calm) : Lasă-l, Clisis, e unul din învățăceii lui Socrate.

ROTOFEIUL (se face roșu) : De-al lui Socrate ? Îl omor ! Îl schilodesc pe netrebnic !

(Dar nu schițează vreun gest în acest sens.)
De unde știi că-i de-al lui Socrate ?

MELETOS (superior) : Din felul în care-și bate joc de tot și de toate.

ROTOFEIUL (cu teamă) : Ăstia-s periculoși, Meletos ? Vreau să spun : sar la bătaie ?

MELETOS (cu fin dispreț) : Numai cu gura, Clisis... Numai cu gura... Cum or să sară la bătaie, cînd au de flecărit atîta ?

ROTOFEIUL (se duce, nu fără frică, la Lycon și-l lovește cu pumnul, demonstrativ) : Na, ca să simți mai bine prostia atenienilor ! (Apoi fuge iute în grupul său.)

LYCON (își frecă locul lovit) : N-ai idee ce bine o simt.

(Grupul în care se află izbucnește în hohote de ris.)

ROTOFEIUL (către ai săi) : A recunoscut că a simțit-o.

MELETOS (cu muștrare acidă) : Te faci de ris, Clisis... Și mă faci și pe mine de ris. Eu sînt poet, nu bătaș.

UN TINĂR DIN GRUPUL LUI MELETOS : În chestia cu prostia, ți-a zis-o, amice Clisis...

ROTOFEIUL (n-a priceput nimic) : Mie ? Păi l-am pocnit de nu s-a văzut !

VÎNZATORUL DE VIN : Poftiți și gustați din licoarea sacră a lui Dionysos ! Nu stați pe gînduri ! Viața e scurtă. Către fericire vă chem, bărbați ai Atticei ! Agamemnon însuși, cel mai vestit dintre atriți, a băut din acest vin dumnezeiesc. Oare nu i-a strî-

gat Achile Peleianul lui Agamemnon : „Tu, bețivan, tu, dulău fără obraz“... și așa mai departe ?

MELETOS (către grupul său) : Luați pildă, prieteni, de la acest negustor de vin... Îl știe pe Homer pe dinafară... Voi, care vreți să scrieți versuri... A, dar iată-l pe cel mai frumos și mai elegant bărbat din Atena !

(Își face apariția Socrate. Poartă haine uzate. În mână are un baston noduros, cioplit grosolan. E desculț. Are un mers demn, ferm, provocator. Este foarte robust, dar și foarte urît, ca un Silen : fața lată, fruntea mare, prelungită cu o chelie lucioasă, nasul cîrn, borcînat, ochii bulbucați, buzele groase, senzuale, barba incilcită.)

ROTOFEIUL (tare, ca să-l audă Socrate) : Pe mine, dacă aș sta alături de el, m-ar putea lua cineva drept Adonis... (Cîțiva rîd. Socrate a auzit. Se apropie calm de grupul lui Meletos. Rotofeiul pălește, încearcă să se retragă, tremură. Socrate a ajuns în dreptul lui, se oprește.)

SOCRATE : Iată, stai alături de mine... (Rotofeiul se strecoară pe lingă Socrate și o șterge, ascunzîndu-se în spatele lui Meletos.) Văd că nu vrei să profiți de situație. A doua oară n-ai să te mai întîlnești cu ea...

MELETOS (cu o enervare inexplicabilă, determinată, poate, doar de prezența lui Socrate) : N-ai să încetezi odată să-ți mai bați joc de oameni. Socrate ? Clisis, ăsta, ce ți-a mai făcut ? A aruncat și el o vorbă...

SOCRATE (blind) : Dar eu, Meletos, ce i-am făcut ? Am prins din zbor vorba aruncată de el... Tare supărăciosi mai sînteți voi, poeții ! (Socrate contemplă cu o privire largă tarabele cu mărfuri ale negustorilor.) Ei, cite lucruri de care eu n-am nevoie există !

CINEVA DIN GRUPUL LUI MELETOS : Fanfaronul !

SOCRATE : Iar alții, chiar de le-ar avea pe toate astea, tot n-ar fi mulțumiți...

MELETOS (către ai săi) : Cei care merg desculți și poartă aceeași manta și iarna și vara... firește, n-au nevoie de nimic...

SOCRATE (nu-l interesează : însoțit de cîțiva cetățeni, se apropie de grupul său. Prietenii și învățăceii îi fac loc, îl înconjoară cu un soi de venerație familiară. Socrate îl descoperă în grup pe Antistene. Ridică bastonul și arată o gaură mare din mantaua acestuia) : Antistene, ce-i cu gaura asta ?

ANTISTENE : Ca să se știe cît de mult disprețuiesc, ca și tine, preaițeleptule, toate bunurile lumești nefolositoare.

SOCRATE (a sesizat ușoara ironie din cuvintele lui Antistene, zîmbește) : Ei, Antistene, ți se vede deșertăciunea prin mantie. (Antistene acoperă cu palma gaura mantiei. ceilalți rîd.) Prieteni, poate știți voi : ce are Meletos cu mine, că-și pune poezii să mă latre în proză ?

LYCON : Pe mine m-a și mușcat unul.

ANTISTENE : Prea ți-ai bătut joc de ei, Socrate...

SOCRATE (mirat) : Am spus eu ceva rău despre poeți ?

ANTISTENE : Nu despre toți... Despre ăștia, care se inspiră din piață și se-ntrece în limbaj cu precupețele...

SOCRATE : Dar ăștia nu-s poeți, Antistene, ăștia scriu ce văd, nu ce simt.

MELETOS (tare) : Să nu ne-nveți tu cum să ne scriem poeziile, Socrate ! Harul ni-l dau zeii, nu oamenii de teapa ta !

SOCRATE (afabil) : Zeii dau într-adevăr harul, dar știți că vi l-au dat vouă ?

MELETOS : Oamenii nu au căderea să-i cenzureze pe zeii...

SOCRATE : Cei care nu au căderea, sînt oameni ?

MELETOS : Fiți atenți, prieteni, ce vorbe ies din gura acestui bărbat ! (Arată spre grupul lui Socrate, cu un gest acuzator.) Ei vor pieirea credinței ! (Murmure de indignare în rîndul amicilor lui Meletos.) Socrate îi reneagă pe zeii cetății ! (Rotofeiul iese mai în față, încurajat de atitudinea combativă a grupului Meletos, și strigă : „Huo !“ Altul țipă fără prea mare convingere : „Ateilor !“)

SOCRATE : Ca-n piață... (Se adresează discipolilor săi.) Prieteni, noi am învățat să ne susținem părerile cu argumente. Și să ni se răspundă cu argumente. Iată însă că acești poeți de piață nu au alte argumente decît strigătul bouarului care-și mină boii. Cum boii noștri — care se numesc idei — nu seamănă de loc cu boii lor, înseamnă că vorbim altă limbă...

LYCON : Mai ales că unul din boii m-a lovit cu copita...

SOCRATE (cu mustrare) : Am spus bouari, Lycon. Deci, sau învățăm noi limba lor, sau o învăța ei pe a noastră...

MELETOS : Învăța mai întîi să-i respecti pe zeii !

SOCRATE : După ce vei învăța tu să-i respecti pe oameni.

MELETOS (se apropie de Socrate încet : învățăceii acestuia fac zid în jurul magistruului, dar Socrate îi dă la o parte și rămîne în fața lui Meletos, care i se adresează cu o voce albă) : Socrate, pentru gura asta a ta, ai să plătești cîndva cu capul.

SOCRATE (îl privește fix, zîmbește) : Știu. (Meletos rămîne o secundă pe loc, imobilizat de privirea lui Socrate, apoi se-ntoarce brusc și se îndepărtează.) Cîta vreme am pierdut cu palavrăgii ăștia !

ANTISTENE : De ce unii poeți, în loc să scrie, fac discuții prin piață ?...

SOCRATE : E mai ușor să discuți, decît să compui versuri.

LYCON : Prin urmare, noi facem o treabă mai ușoară decît Meletos și oamenii lui...

SOCRATE (gînditor) : Cred că da, Lycon... (După o secundă.) Treaba pe care-o face negustorul e mai ușoară decît treaba pe care-o face fierarul ?

LYCON: Desigur. Negustorul își strigă marfa, vinde, ia bani... în timp ce fierarul stă toată ziua în dogoarea îngrozitoare a focului și minuiște barosul greu...
SOCRATE: Dar negustorul, pînă a-și agonisi marfa, nu trebuie oare să umble ca s-o găsească, să înfrunte furtunile de pe mare și tilharii de pe pămînt, și ploile, și vîntul, și drumurile proaste, zile și nopți de-a rîndul? Am dreptate, Lycon?
LYCON: Mda... Așa e. Pare chiar mai grea munca negustorului decît a fierarului...
SOCRATE: Pentru fiecare din ei treaba pe care-o face el e mai ușoară și în același timp mai grea decît treaba pe care-o face altul... Ți se pare prea complicat, Lycon?
LYCON: Destul de complicat. (Un tînăr s-a apropiat de grup și a ascultat ultimele replici.)
TINĂRUL: Ce complicat? E aiureală curată! (Toți se întorc spre el, Lycon îl apucă pe tînăr de braț și i-l răsucește. Tînărul geme.)
LYCON: Ce cauți aici?
TINĂRUL (masîndu-și mîna): Dacă-î oprit, discutați în altă parte, nu în piață, unde vă aude toată lumea!
ANTISTENE: Nu cumva ești trimis de poetul acela care luptă cu gura pentru un colțșor în Parnas? (Lycon vrea să-l plesnească pe tînăr. Socrate îl oprește cu un gest.)
SOCRATE: Mutra acestui băiat nu mi-e necunoscută. Parcă și vocea...
TINĂRUL: Credeam că ți-ai pierdut memoria, Socrate. Dar văd că ți-a mai rămas ceva.
SOCRATE (cu simpatie): Acum știu cine ești. Te-am recunoscut!
TINĂRUL (insolent): După voce sau după mutră?
SOCRATE: După obrăznicie. (Amintire fugară.) Fugeai, la Delion, de rupeai pămîntul...
TINĂRUL (amical): În timp ce tu te retrăgeai încet, ca să-î întîrzi pe dușmani... Mi-ai spus să te caut prin piețe... Iată că am venit... Dar dacă tot ce îndrugai mai înainte e filozofie, filozofia ta, mă tem că am venit degeaba. Mai ales că tata m-a oprit să iau lecții de la tine.
SOCRATE: Trebuie să-ți ascuți părintele.
TINĂRUL: Și supunerea față de părinți face parte din filozofia ta?
SOCRATE: Da.
TINĂRUL (dezamăgit de-a binelea): Asta învăț și așa. Aș vrea să cunosc altele. Lumea...
SOCRATE: Nu te pot ajuta decît să te cunoști pe tine însuși.
TINĂRUL (tresare, o cută adîncă, dură-roasă, îi brăzdează fruntea): Nu... Nu vreau... (Se vede că tînărul e agitat de gînduri și sentimente tulburi, dar pe Socrate nu-l interesează straturile obscure ale sufletului, apele lui adînci și mîloase.) Mă-norc acasă. E mai bine așa...
SOCRATE: Cum vrei să cunoști lumea dacă nu te cunoști mai întîi pe tine?
TINĂRUL (livid): Mi-e frică, Socrate...
LYCON (glumind): Oamenii nu-i respectă decît pe cei curajoși. Pe eroi.
TINĂRUL (se repede la Lycon, îl apucă de haină, strîns, cu disperare): Mi-e frică de mine, înțelegi? Tu nu știi ce-î aia! Ești frumos, puternic, ai succes la întreceri, la femei, poate că ești și deștept, dacă te-nvîrți în jurul lui Socrate... Ai mutră de erou. Nu-mi place mutra ta de erou! Aveți ceva obscen, trivial în toată ființa voastră, ceva de curve care vor să intre în grațiile istoriei...
LYCON (calm): Socrate, dă-mi voie să-l tăvălesc puțin pe imberbul ăsta murdar...
TINĂRUL (lovește mărunț, cu pumnii, în pieptul muschiulos al lui Lycon): De ce? L-am văzut pe eroul Socrate cum se retrăgea încet, cu măsură, din fața spartanilor... Ce să învăț? Cum se fuge încet? Cum se ascunde lășitatea sub mușchii ăștia de oțel? Cum să fiu mai bun? Cu cine? Pentru cine? Lăsați-mă să plec acasă!
SOCRATE (încet): Lasă-l să plece acasă. (Tînărul se smulge și aleargă. În fața lui Socrate se oprește, hipnotizat.)
TINĂRUL (cu voce voalată): L-am citit pe Homer, Socrate... Eu nu pot să fiu erou... (și zgîrie pieptul dezvelit.) N-am aîr... n-am... Nu pot... Nu pot să fiu drept... Nu pot să fiu bun... Ca tine... (Aproape în șoaptă.) La ce-mi folosește să mă cunosc pe mine însumi? Ca să-mi fie scîrbă de mine? Mi-e scîrbă și așa...
SOCRATE (parcă absent): Cum te cheamă?
TINĂRUL: Eurites. Sint fiul lui Anytos, tăbăcarul.
SOCRATE: Am auzit de el. E un om cumsecade, cinstit. Și în meserie și în politică.
EURITES (parcă nedumerit): Și ce-î dacă e cinstit?
SOCRATE: E bine.
EURITES: De unde știi că e bine? Ce știi tu, Socrate? De ce te lauzi ca un copil? De ce-ți bați joc de oamenii ăștia?
ANTISTENE: Tinere, respectă măcar vîrsta!
EURITES: Vîrsta? Nu pricep... Cînd am să am eu vîrsta lui Socrate, alții au să mă respecte? Numai fiindcă am să fiu mai bătrîn decît ei?
ANTISTENE: Socrate, lasă-l să plece la tăbăcăria lui.
EURITES (tresare violent, îl cuprinde un fel de spaimă ascunsă): Nu! Am să tac. Nu mă goniți!
LYCON: N-are să plece nicăieri! Este prietenul meu!
EURITES (scoate dintr-o pungă niste monede): Uite, Socrate, cinci tetradrahme. (I le întinde lui Socrate.) Ia-le! Am să mai fac rost de bani și am să-ți aduc.
SOCRATE: De ce?
EURITES: Pentru învățătură. (Ceilalți rid.)

EURITES: Cum câștigă tatăl tău banii?
EURITES: Vinde piei tăbăcite.
SOCRATE: Eu ce vînd?
EURITES: Nu știu. Nimic.
SOCRATE: Atunci pentru ce să iau banii?
EURITES: Doar n-o să-ți bați capul de-geaba cu mine!
SOCRATE: Să iau plată pentru ceea ce este în sufletul și în mintea ta? (Eurites bagă banii la loc în pungă.) Stai, Eurites. Poate că ai să înveți totuși ceva...
ROTOFEIUL (se-nvîrte prin preajma grupului lui Socrate): Ai să-nveți să-i înjuri pe zei. (Apoi se retrage iute în mijlocul grupului său.)

CINEVA DIN GRUPUL LUI MELETOS: Și că soarele e un bulgăre de metal încins! Meletos, zdrențăroșii ăștia ar trebui să fie spînzurați de zidurile cetății. Ca să-i vadă de la distanță toți filozofii care se aciuiază la Atena!...

SOCRATE: Mi se pare că niște șerpi veninoși se preling pe lingă noi...

VOCI: Strivește șerpii, Socrate! Nu-i lăsa!
SOCRATE (ridică bastonul și vorbește tare): Cu o singură lovitură de băț i-aș putea zdrobi. (Voci: „Zdrobește-i! Dă-le la cap!” Cîțiva ridică de jos pietre și se pregătesc să le arunce în oamenii lui Meletos, care se retrag. Socrate coboară bastonul.) Sau i-aș putea goni... Dar care e folosul? Vor deveni ei mai buni?

LYCON: Dacă nu-i lovești tu, lasă-mă pe mine să-i mototolesc nițel.

SOCRATE: Voi aveți dreptate, prieteni. Dar să ne gîndim înainte de a ridica pumnul. Sînt răi acești oameni?

EURITES: Firește.

SOCRATE: A, Eurites, poate că-mi răspunzi tu mai departe. Nu cumva oamenii aceștia sînt și nedrepți?

EURITES: Fără-ndoială. Nedreptatea și răutatea se apropie...

SOCRATE: Dar dacă eu i-aș lovi cu bună știință, n-aș comite oare un rău?

EURITES: Ba da, dar...

SOCRATE: Ai răbdare, Eurites. Ziceai că nedreptatea și răutatea se apropie... Trebuie să-nțeleg că se urmează...

EURITES: Sigur.

SOCRATE: Dacă i-aș lovi, aș face și o nedreptate, nu-i așa?...

EURITES: Dacă judeci astfel, bineînțeles că...

SOCRATE: Singur ai spus că răutatea și nedreptatea se urmează.

EURITES: Da.

SOCRATE: Răsplătind răul cu alt rău, nedreptatea cu nedreptate, vom fi și noi răi și nedrepți...

EURITES: Se poate... (Abătut.) Așa e... Fir-ar să fie! (Ironie.) Noi trebuie să fim virtuoși, să fim buni, drepti... Noi nu putem fi răi! Nu putem! Nu putem face nimănui vreo nedreptate! Așa e, Socrate... Așa e...

SOCRATE: Ești tînăr și repezit, Eurites. Dă-mi voie să te mai întreb ceva.

EURITES (posac): Întrebă-mă, Socrate. De asta am rămas cu tine...

SOCRATE: Un om care ucide alt om comite el un rău?

EURITES: Fără doar și poate.

SOCRATE: Dar cel care fură din avutul statului?

EURITES: Și el.

SOCRATE: Dar cel care-și trădează țara?

EURITES: Se-nțelege.

SOCRATE: Toate acestea sînt fapte rele, nu-i așa?

(Ritmul dialogului se accelerează, devine ca un ritual straniu și sălbatic.)

EURITES: Da.

SOCRATE: Și nedrepte?

EURITES: Da.

SOCRATE: Iar cei care le-au comis sînt răi și nedrepți.

EURITES: Da.

SOCRATE: Dar dacă le vom răsplăti pe merit, tot cu bună știință, cum le vom răsplăti? Ce-i vom face ucigașului, vinzătorului de patrie, tâlharului?

EURITES: Îi vom pedepsi.

SOCRATE: Ucigașul trebuie ucis?

EURITES: Da.

SOCRATE: A ucide un om este un lucru rău?

EURITES: Da.

SOCRATE: Dar a ucide un om care a ucis?

EURITES: Nu.

SOCRATE: Dar este nedrept a plăti răul cu rău!

EURITES (strigă): E rău sau nu? E nedrept sau nu? Care-i adevărul?

SOCRATE (cu o franchețe afabilă): Nu știu.

EURITES (se agată de el, chinuit): Dar ce știi?

SOCRATE: Știu că nu știu nimic.

MELETOS (s-a cocoțat pe o tarabă și strigă): Acest om recunoaște că nu știe nimic. Atunci cum își îngăduie să-i învețe pe alții? Cetățeni ai Atenei! Oare nu vedeți aici o in-cum-pa-ti-bi-litate?

LYCON: Trebuie să-i răspunzi.

SOCRATE: Dacă un măgar m-ar fi lovit cu copita, l-aș fi dat în judecată?

MELETOS: Oare Atena va să plătească vreodată neobrăzarea acestui Socrate?

SOCRATE (se întoarce pentru prima oară spre el): Ajut-o, Meletos, să găsească mijlocul cel mai bun de a-mi plăti neobrăzarea... Ești destul de abil, deși ești poet. Străduiește-te, bunule Meletos! (Meletos se simte dintr-odată ridicol așa cum e, cocoțat pe tarabă, cu brațele în vînt, ca o caricatură de tribun, și coboară. Grupul îl primește agitîndu-se.) Parcă acolo, sus pe tarabă, era un poet...

AISCHINES (s-a apropiat de Socrate): Salut, profesore! Văd că nu-ți prea plac poeziile...

SOCRATE: Poezii care se cațără ca vrăbiile și filozofii care se trezesc tîrziu.

AISCHINES : Sînt treaz de mult, dar am avut treabă prin oraș.

SOCRATE (misterios) : Știu eu ce treabă ai avut, Aischines...

AISCHINES (roșește) : Să vezi, Socrate, se joacă o piesă a lui Euripide și...

ANTISTENE (ca să-l salveze) : Se zice că Socrate i-ar scrie piesele lui Euripide... (Își face apariția Critias, se apropie de grup. E însoțit de doi soldați, care rămîn la o distanță „utilă”).

SOCRATE : Euripide e un mare poet.

ANTISTENE : Lumea vorbește...

SOCRATE : Și Euripide scrie.

ANTISTENE : Scrie el ? Sau scrie... ?

AISCHINES : Nu te lua după birfeli, Antistene, că multe se vor fi spînzînd despre unul sau despre altul... (Se uită vinovat la Socrate, care însă nu observă sau se preface a nu observa tentativa de disculpare a lui Aischines. Vom vedea mai tîrziu care este sensul acestor „subdialoguri” dintre Socrate și Aischines.) Socrate, ar trebui să combați aceste neadevăruri care circulă pe seama ta și a lui Euripide...

SOCRATE : Combătîndu-le, dragul meu Aischines, le-aș întări. Spune-i cui va că n-ai omorît pe nimeni și abia va crede că ai omorît, spune-i că nu tu ai dat foc nu știu cărei case și va crede că tu ești incendiatorul.

AISCHINES (mirat) : Atunci... adevărul ?

EURITES : Socrate, nu știu... nu înțeleg... Există mai multe adevăruri, adevăruri care pot fi spuse și adevăruri care nu pot fi spuse ?

SOCRATE : Ești prea tînăr, Eurites...

EURITES : Trebuie să știu ! Socoțeam că adevărul e unul, unul singur, oricine l-ar spune și împotriva oricui ar fi îndreptat...

SOCRATE : Așa este, băiatule. Adevărul e unul, orice s-ar întîmpla...

CRITIAS : Interesantă discuție !

SOCRATE : O, Critias, cît de rar te arăți în ultimul timp ! (Îl îmbrățișează.) De cînd ai funcții mari în stat, ți-ai uitat prietenii...

CRITIAS : Pe tine, Socrate, nu te pot uita... Deși, uneori, amintirea ta, ca și învățătura ta, mă cam încurcă în treburi... Ești prea mare.

ANTISTENE : Atenție, Socrate ! Dacă te laudă Critias, înseamnă că ai greșit.

CRITIAS (nu suportă ironiile, dar nici nu arată a fi jignit, dînd o turnură glumeață dialogului ; undeva însă răzbate umilînța inversă a omului politic autoexclus din rîndul filozofilor) : Nu mă miră, Antistene, că ai limba despicată, ca a șerpilor... Jumătate e ateniană, jumătate tracă, după mamă...

SOCRATE : Doar nu-ți închipui că un om atît de nobil și de viteaz se putea naște din doi părinți atenieni !

CRITIAS (își pierde brusc simțul umorului) : Va să zică, pe el îl socoți mai nobil decît pe mine...

SOCRATE : Ei, cită vanitate ! Amîndoi sînteți nobili, dar nu pentru că mama lui An-

tistene e tracă, iar tu te tragi din spîta marelui Solon. Ci fiindcă aveți suflete nobile. Poate că tu ai altă părere.

CRITIAS : Vorbești cu mine de parcă nu ți-aș fi fost cel mai devotat discipol.

SOCRATE : Iar tu vorbești cu mine de parcă nu ți-aș fi fost cel mai devotat învățător.

CRITIAS : Văd că nu prea sînteți în apele voastre... Am venit la vechii mei prieteni ca să mă curăț de murdăria treburilor zilnice, iar ei mă primesc ca pe un străin !

SOCRATE : Ba te primim ca pe unul de-ai noștri. Totul e să te simți și tu unul de-ai noștri. Dar tu ești bărbat de stat... ești dintre cei treizeci...

CRITIAS (fără nici o legătură) : Socrate, ții minte, cînd cu Eutidem...

SOCRATE : Te-ai înfierbîntat mult... Te-ai umilit în fața lui, cerșindu-i dragostea...

CRITIAS (nu se simte jenat) : Și mi-ai spus că mă las stăpînit de o patimă porcească.

SOCRATE (sincer mirat) : Așa am spus ?

CRITIAS : Da. De față cu Eutidem și cu alții.

SOCRATE : Dacă am spus așa, înseamnă că așa am crezut.

CRITIAS (mohorît) : Dar ai spus-o de față cu alții...

SOCRATE : Dacă am spus-o de față cu alți oameni, înseamnă că așa este.

CRITIAS : De atunci Eutidem mă disprețuiește.

SOCRATE : Cum ai vrea să se poarte cu unul care se tirăște în fața lui și-și freacă trupul de al lui pentru o dezmiardare ?

CRITIAS : Am vrut să-ți zic doar atît : nici tatălui meu nu i-aș fi îngăduit să mă asemuiască nui porc.

SOCRATE : Mie poți să-mi îngădui, Critias. Eu sînt mai cunoscător decît tatăl tău și în ceea ce te privește pe tine și în ceea ce privește neamul porcilor. Trebuia să știi să te stăpînești.

CRITIAS : Și tu. (Se întoarce și pleacă. Soldații îl urmează.)

SOCRATE (cu candoare, candoare care îi va fi fatală) : Ce credeți ? Critias s-a supărat ?

AISCHINES : Pe aristocrații ăștia i-aș decapita.

SOCRATE (se înfurie) : De ce, Aischines ?

AISCHINES : Doar tu ai spus că nedreptatea trebuie pedepsită.

SOCRATE (înverșunat) : Și cine știe atît de bine ce e drept și ce nu, ca să-și poată lua răspunderea omorîrii altor oameni ? Știi tu cumva ?

AISCHINES (cu noduri) : Nu... Eu, nu... Voiam să spun că... Critias... dacă ar putea... te-ar ucide.

SOCRATE (uluit de astfel de supoziții absurde) : Critias, cel mai bun elev al meu ? Mă uimești, Aischines, cu învinuirile tale ridicole !

ANTISTENE : Ești prea încrezător, Socrate.

SOCRATE : Nu-mi dai voie să cred în prietenie ? Tu nu crezi ?

ANTISTENE : Eu nu cred în nimic.

SOCRATE : Decît în gaura mantalei...

ANTISTENE (n-are chef de glumă) : În nimic, Socrate. Am spus !

SOCRATE : Pricep... Nici în mine...

ANTISTENE (ocolind) : Cum să-ți explic...

SOCRATE : Nu-mi explica. S-ar putea ca tu să ai dreptate...

ANTISTENE : Nici în mine nu cred, Socrate.

SOCRATE (absent) : S-ar putea ca tu să ai dreptate...

AISCHINES (ca întotdeauna, vrea să evite momentele penibile) : Oare cei care se văd acolo nu sînt Criton și fiul său ? Pe semne că ne caută. Hei, Criton ! Aici sîntem ! (Între Criton și fiul său, Critobul. Salută pe cei prezenți.)

CRITON : Povestește-i, Critobul, lui Socrate ce-ai văzut la teatru.

CRITOBUL : Infamii de-ale lui Aristofan. (Lui Socrate.) A încercat să te denigreze.

SOCRATE (mirat) : Aristofan ?

CRITOBUL : Da. Prietenul tău. Cu care-ai stat de vorbă în atîtea rînduri, care te asculta cu sufletul la gură...

SOCRATE (plin de înțelegere) : Toate relele trebuie să vină de la prieteni. Așa se explică de ce răul doare.

CRITOBUL : Are o comedie nouă, Norii, în care personajul se numește Socrate și face filozofie sofistă.

SOCRATE : Țsta nu-s eu !

CRITOBUL : Ba pe tine a vrut să te înfățișeze. Jur ! Te arată ca pe un șarlatan care stă agățat într-un coș și cercetează stelele și îi învață pe datornici să nu-și plătească datoriile, pe fii să-și bată părinții...

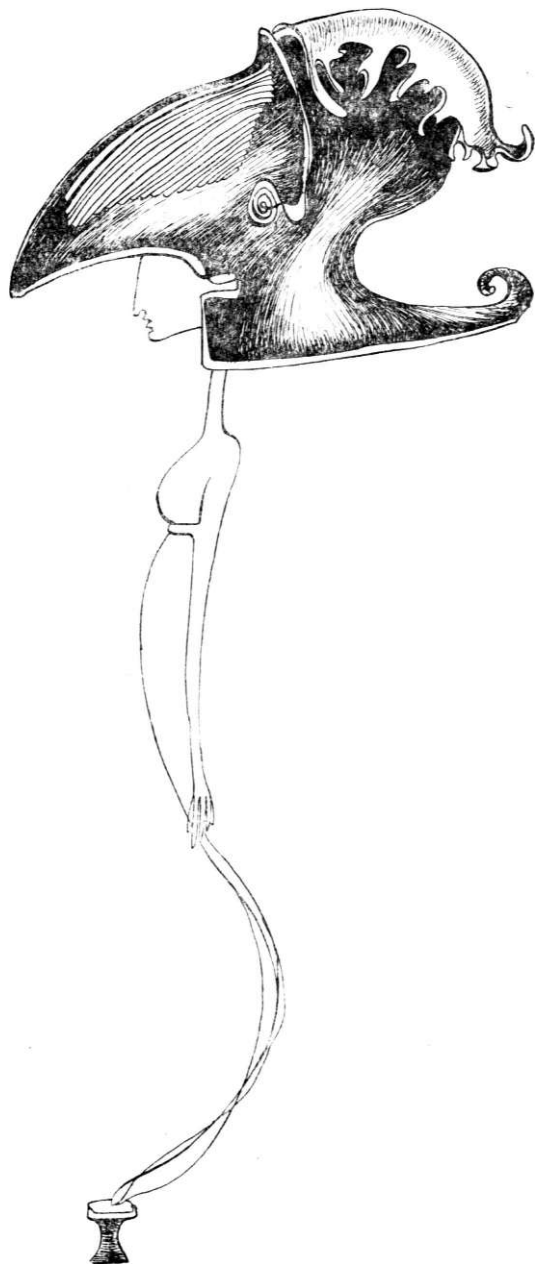
SOCRATE (rîde cu poftă) : Trebuie să merg s-o văd ! Aristofan ăsta e cel mai mare poet comic din cîți a avut lumea.

EURITES (se repede la Socrate) : De ce-l lași să te defăimeze ? (Cu ură.) Nu v-ai săturat să călcați mereu în scuipatul oamenilor ? O să vă înecați în el ! Văd pe fețele voastre urmele biciului și ale supunerii. Pielea voastră cred că e mai lovită, mai mînjită, mai înșingerată decît pielea vitelor pe care o tăbăcește tatăl meu.

SOCRATE : Eurites ! (Răspicat.) Aristofan este cel mai mare poet comic al lumii !

EURITES : Ba e cel mai mare ticălos !

SOCRATE : Ticălos ? Fiindcă rîde de prostie ? Trebuie să ne dăruim cu bună voie comicilor. Dacă ne batjocoresc pentru defecte adevărate, ne fac un bine, căci ne dau posibilitatea să le îndreptăm. Dacă nu, batjocura lor nu ne poate ajunge și nu trebuie s-o luăm în seamă. Din greșeli ca aceea a lui Aristofan pot ieși opere mari. (Cu un zîmbet frumos.) Lăsați-i pe poeți să scrie ! Lăsați-i pe poeți să și greșască ! Oare nu

dintr-o greșeală a lui Zeus s-a născut Apollo ?

CRITOBUL : Socrate, Aristofan vrea...

SOCRATE (duce arătătorul la buze) : Ssst ! Eu sînt un simplu purtător de cuvinte... (Grav.) Aristofan e un creator de cuvinte !

Tăcere.

Interludiu

SOCRATE : Aristofan, prietene, mă urăști ?
ARISTOFAN : Dacă aş urî pe cineva, crezi că aş mai putea serie ?

SOCRATE : Oamenii spun că ți-ai bătut joc de mine fiindcă mă urăști.

ARISTOFAN : Oamenii se înșeală. Comedia se face cu voioșie, nu cu ură.

SOCRATE : Personajul tău este un măcărici, un încurcă-lume.

ARISTOFAN : Așa e.

SOCRATE : De ce l-ai numit Socrate ?

ARISTOFAN : Ca pe tine.

SOCRATE : Simțeau nevoia să-ți bați joc de mine ?

ARISTOFAN : Da.

SOCRATE : De ce ?

ARISTOFAN : Habar n-am. Știu doar că dacă n-aș fi făcut-o, aş fi murit.

SOCRATE : Acuzațiile tale seamănă cu acuzațiile pe care mi le aduc dușmanii mei.

ARISTOFAN : Ai fi preferat să nascocesc altele ?

SOCRATE : Și sînt false.

ARISTOFAN : Tu spui asta ? Tu, care disprețuiești sentințele...

SOCRATE : Îmi place adevărul.

ARISTOFAN : Și care-i adevărul ?

SOCRATE : Îl caut.

ARISTOFAN : Și eu.

SOCRATE : Unii te cred rău și ticălos.

ARISTOFAN : Dar tu ?

SOCRATE : Eu știu că ești un mare poet.

ARISTOFAN : Părearea ta mă spală de toate învinuirile celorlalți.

SOCRATE : Portretul pe care mi l-ai făcut în Norii s-ar putea să folosească vreodată celor ce vor să mă piardă...

ARISTOFAN : Cei ce vor să te piardă, te vor pierde oricum, cu sau fără piesa mea.

SOCRATE : Oamenii care se amuză la comediile tale te iubesc ?

ARISTOFAN : Cred că nu.

SOCRATE : Dar ești cel mai mare poet comic !

ARISTOFAN : Sînt prea mare. Și iubirea curge de sus în jos, de la mare la mic, de la puternic la slab, de la geniu la mulțime.

Ce e invers se numește altfel, nu iubire. Poate admirație, poate respect, poate invidie, poate frică, poate ură...

SOCRATE : Mă urăști, Aristofan ?

ARISTOFAN : Te respect.

SOCRATE : Mă respecti sau... mă iubești ?

ARISTOFAN : Te respect și te iubesc.

SOCRATE : Te consideri deci mai mare, nu-i așa ?

ARISTOFAN : Mai puternic.

SOCRATE : Nici pe Euripide nu-l urăști ?

ARISTOFAN : De Euripide mi-e teamă.

SOCRATE : Dacă miine, sau peste o sută de ani, sau poate o mie de ani oamenilor le vor plăcea mai mult tragediile lui Euripide decît comediile lui Aristofan ?

ARISTOFAN : Ai înțeles.

SOCRATE : Mă urăști, Aristofan ?

ARISTOFAN : Nu.

SOCRATE : Dar mi-ai făcut mult rău.

ARISTOFAN : Da, Socrate.

ATELIERUL LUI SIMON

SIMON (din pragul atelierului) : Salut, Socrate. Azi nu vrei să-mi vizitezi prăvălioara ?

SOCRATE : Ca s-o înnobilez cu prezența mea ? (Rîsete.)

SIMON : O înnobilezi de-atîta vreme, fericitule, încît s-ar putea ca acum ea să fie mai nobilă decît tine, iar cel ce are ar cîștiga în noblețe venind aici să fii tu însuși. (Rîsete.)

SOCRATE (în ușa atelierului, adresîndu-se grupului de afară) : Deștept foc, pantofarul !

EURITES : E adevărat că i-ai răspuns lui Pericle cînd te-a chemat la el : „Nu vreau să-mi vînd libertatea de-a vorbi“ ? (Simon ridică evaziv din umeri.)

SOCRATE : Gîndește-te și tu, Eurites. Simon dacă-și pierde libertatea de-a vorbi, pierde totul. Un Simon mut e un Simon mort. (Grupul intră în atelier. Simon și Socrate rămîn o clipă în prag.)

SIMON : Vrei să-mi spui ceva ?

SOCRATE (convenție veche) : Știi tu...

SIMON (știe) : Dacă vine drăguța de Xantipa, să spun că...

SOCRATE : Da. Nu sînt aici. (Tresare. Deși e cu spatele la piață, a simțit apropierea Xantipei.)

Cred că-i prea tîrziu, Simon. Simt că a și venit. (Se ascunde în spatele lui Simon, dar se pare că dușmanul l-a zărit.)

XANTIPA (strigă de răsună întreaga piață) : Socrate !

SOCRATE (ascuns în spatele lui Simon, cu voce pierdută) : Da, scumpo !

XANTIPA : Stai, nu te ascunde, te scot eu și din infern ! (Apăsă.) Simon, dă-te la o parte ! (Simon șovăie, privește cînd la Xantipa, cînd la Socrate.)

Am spus să te dai la o parte, Simon !

SIMON (dulce) : Dacă spui tu, Xantipa...

(Se dă încet la o parte, lăsîndu-l pe Socrate față în față cu nevastă-sa. Lumea se adună ca la spectacol.)

SOCRATE (încearcă să evite o discuție) : Lasă, iubito, vorbim acasă...

XANTIPA : Ba nu, aici ! (Se apropie de el.) Cît crezi că am să-ți mai îndur nepăsarea, Socrate ? Cît, te întreb ? Două drahme am, uite ! (Scoate banii și-i aruncă jos, în fața lui Socrate.) Cu ce vrei să-mi hrănesc băiatul ?

SOCRATE (ridică monedele de jos) : Mai am de luat ceva pentru statuile de pe Acropole.

XANTIPA : De patru ani mă tot încinți cu statuile de pe Acropole.

SOCRATE : Doar știi că trebuie să mai primesc niște bani.

XANTIPA : Ce-ai să măninci azi ?

SOCRATE : Orice. Mie nu-mi trebuie mult...

XANTIPA : Nu ? Ești cît un taur și nu-ți trebuie mult ?

SOCRATE : Ai grijă de tine și de copil.

XANTIPA (tipăt) : Cu ce, Socrate, cu ce să am grijă ? (Se apropie, implacabilă. Simon se scotocește în pungă și-i strecoară lui Socrate niște bani.)

SOCRATE (cu banii lui Simon în mînă) : Uite, îți mai dau...

XANTIPA : Nu ți-e rușine ! Ai ajuns tu, om cu meserie nobilă, să cerșești de la un pantofar !

SIMON (logic) : N-a cerșit nimic...

XANTIPA : Taci din gură, Simon ! (Lui Socrate.) Uite în ce hal sînt ! (Își arată veșmintele vechi.) Tu, care ai putea ciopli toate statuile din Atena, te plimbi prin piață ca un cîine fără stăpîn și pălăvrăgești !

SOCRATE (chinuit) : Nu pot, Xantipa. Ți-am explicat doar de-atîtea ori... Nu mai pot ciopli statui... N-am talent...

XANTIPA : Da, că cioplitorii ăștia care au făcut avere cu dalta și ciocanul, ăștia toți au talent !

SOCRATE : Eu nu pot face un lucru pe care să nu-l fac bine.

XANTIPA : Nu poți ! Dar copii, nătărăule, poți să faci ? (Risete.)

SOCRATE (simplu) : Da. (Risetele se întetesc.)

XANTIPA : Te-nfierbinți, faci copii, eu mă chinui, nu tu, și pe urmă nu-ți pasă. Descurcă-te, Xantipa, dă-le să mănince, îmbracă-i, spală-i, șterge-i la fund, pentru că Socrate să auzirile vorbe pe ulițe...

SIMON : Xantipa, Socrate e un filozof...

XANTIPA (se înfurie) : Sofiști cum iau bani ? Și oratorii cum iau bani ? Și poeții cum iau bani ? Uită-te cum ieși în lume ! (Începe să smulgă hainele de pe el.) Zdrește... cirpe... zdrește... (Socrate încearcă să se retragă, dar Xantipa a descoperit nu știu ce voluptate în a-i smulge hainele.)

ANTISTENE : Apără-te, Socrate !

LYCON : Învăț-o minte ! (Se aud voci atîțate care strigă : „Nu te lăsa !”)

SOCRATE : Grozavi mai sînteți, pe Zeus ! Nu vă fac eu plăcerea asta ! Orice furtună...

(Xantipa apucă o cană cu apă și o varsă în capul lui Socrate.)

XANTIPA : Na, să te-nveți minte !

SOCRATE (vesel, reia fraza) : ...Orice furtună se termină cu ploaie...

XANTIPA : Dă-mi banii !

SOCRATE : Ziceai că-s cerșiți...

XANTIPA (îi smulge banii din mînă) : Asta e rușinea ta, nu a mea !

SOCRATE : Cumpără scrumbii, că-s ieftine. Să nu te-nfigi la trufandale. (Xantipa pleacă fără să-i mai arunce o privire.)

ANTISTENE : Cum poți trăi cu o femeie ca asta ?

EURITES : E cea mai rea femeie din cîte-am cunoscut...

SOCRATE : Dacă vrei să ajungi bun călăreț, nu cumperi caii cei mai blînzi, ci pe cei mai nărăvași. Dacă-i îmblînzești pe cei nărăvași, ușor vei veni de hac celor blînzi. Așa și eu, vrînd să trăiesc în societatea oamenilor, am luat-o pe Xantipa de nevastă, știind că dacă voi putea s-o suport pe ea, voi reuși să mă-nțeleg cu tot felul de oameni...

ANTISTENE : Xantipa asta are să-ți scurteze zilele...

SOCRATE (cu duioșie) : Habar n-aveți ce cumsecade e ! (Intră Alcibiade.)

ALCIBIADE : Salut, prieteni ! (Se apropie de Socrate.) Socrate... (Îi pipăie hainele.) Nu cumva...

SOCRATE : Ba da. Am avut un dialog filozofic cu Xantipa.

ALCIBIADE : Și văd că te-a întrecut în înțelepciune. Ai ieșit plouat rău din discuție...

SOCRATE : Dacă n-ar avea ea grijă să mă îmbăieze din cînd în cînd, curățenia trupului meu ar lăsa mult de dorit... (Cu umor.) Căci eu — după cum știți — mă ocup mai mult de curățenia sufletului.

EURITES : Poți să fii murdar la trup și curat la suflet ?

SOCRATE : Firește. Trupul e ca o haină pe care-o îmbraci sau o dezbraci, murdară ori curată, numai sufletul este mereu al tău, cu tine, îmbrăcat sau dezbrăcat, și trebuie să-l păstrezi curat și limpede...

EURITES : Nu, nu asta am vrut să știu, Socrate. Tu spui într-una : așa e bine, așa trebuie, așa nu e bine, așa nu trebuie... Dar dacă e vorba de viața cuiva, de un om anume, ce știi să-i spui ? Ce știi să-mi spui mie despre curățenia sau murdăria sufletului meu ?

SOCRATE : Nimic.

EURITES : Atunci de ce te iubesc toți caraghioși ăștia ? De ce se fițile în preajma ta, ca muștele în preajma unui hoit ? Cîne are nevoie de palavrele tale sunătoare și goale ?

ALCIBIADE : Văd un pui care și-a înălțat capul ca să ciocănească cu pliscul în capul cloștii...

EURITES : Dar mofluzul ăsta care vede pui de cloști, cine-i ?

ALCIBIADE : Ăsta-i Alcibiade. Dar ăsta, care nu vede nici măcar lungul propriului său nas, cine-i ?

EURITES (ochii mari) : Alcibiade ?

SIMON : El e

EURITES : Mă simt încântat să te cunosc. Eu cine sînt ? Nimeni. Poate că Socrate îmi va spune cine sînt. Dacă sînt. Dacă exist. (Trist.) Dar Socrate nu vrea sau nu știe să-mi spună cine sînt.

SIMON : Socrate nu-i oracol. E om.

EURITES : Nu-i om. Nu-l interesează lucrurile omenești. (Risete.) De ce rîdeți ? V-a amețit pe toți cu întrebările lui timpite despre ce-i rău, iar voi răspundeți ca niște școlari cumînți fără să pricepeți nimic. Nu vă dați seama că-și bate joc de voi, de toată lumea ?

SOCRATE (sever) : Tu, Eurites, vrei să-nveți de la mine cum să fii înțelept sau cum să-ți scoți petele de grăsime de pe haină ?

EURITES (repezit) : Vreau să știu dacă să urmez sau nu porunca tatălui meu de a face meseria pe care o face și el... (Cu infinită scribă.) De tă-bă-car !... Murdărindu-mi mîinile cu argăseală, nu mi-aș murdări oare și sufletul ?

SOCRATE : Dacă această meserie îți place, nu.

EURITES : O urăsc ! E o meserie de sclav. SOCRATE : Dar tatăl tău e om liber. Ba e chiar cetățean de vază al Atenei.

EURITES : Lui îi place. Fiindcă-i aduce bani. Mie îmi face greață putoarea aceea... (Grimasă.) De o sută de ori pe zi vărs. Uită-te și tu, uități-vă cu toții ce mîini am ! De ce să bag mîinile astea în lichidul acela viscos și urît mirositor ? Ca să mi se îngălbenească mîinile, să crape pielea, să se innegrească unghiile !

SOCRATE : Nu-i atîta pagubă de mîini, cît de suflet. Tu, Eurites, ai un suflet ales, o minte isteată și o limbă ascuțită. Ai putea fi orator. (Socrate rîde.)

EURITES (își înfinge mîinile în mantaua lui Socrate) : De ce rizi ? Ai spus adevărul sau îți bați joc de mine ? !

SOCRATE (il plesnește peste mîini) : Eurites, ești într-o adunare de filozofi, nu de bețivani !

EURITES (își frămîntă mîinile) : Ce caut eu, un fiu de tăbăcar, într-o adunare de filozofi ?

SOCRATE : Aischines e fiu de cîrnățar.

EURITES : Pot eu să devin filozof ? Eu, Eurites, un neisprăvit și un nepriceput și un neobrăzat ?

SOCRATE : Eurites, mă plictisești ! Un filozof trebuie să fie senin, iar sufletul său se cuvine a fi limpede ca apele de munte și nu tulbure ca băltoacele în care se bălăcesc porcii...

EURITES (frămîntîndu-se) : Dar, Socrate, eu...

SOCRATE (îi întoarce spatele și se adresează lui Simon) : Scrii, Simon, scrii...

SIMON : Trebuie să însemnez cîineva toate vorbele care se vîntură prin nobilul meu atelier... Dacă tu nu scrii, Socrate...

SOCRATE : Profesorii mei... îți spun acum un secret... m-au învățat să citesc. Părinții m-au învățat să vorbesc. Nimeni, însă, nu m-a învățat să scriu. (Risete.)

CRITOBUL (care a privit afară, în piață) : Vrajitorul acela din Siria, care ghicește totul, trecutul, prezentul și viitorul, e aici în piață. Să-l chem ?

CRITON : La ce bun ? Dacă ne prevestește lucruri rele, ne strică fericirea, fie că-i adevărat, fie că nu. Iar dacă ne prezice de bine și nu se înfăptuiește prezicerea, iarăși vom fi nefericiți.

SOCRATE : Lasă, Criton, să vedem ce poate spune un om venit tocmai din Siria.

ANTISTENE : Să vină ! Nu-mi pasă de prevestirile lui.

AISCHINES : Din partea mea, spună ce-o vrea. Mai rău decît îmi este, nu-mi poate fi niciodată.

EURITES (înfrigurat) : Lăsați-l să vină !

SIMON : Eu nu cred în bazaconiile vrăjitorilor... Dacă voi credeți...

CRITOBUL (nerăbdător) : Ei ?

CRITON (muncit de un gînd rău) : Nu-i bine să-l chemăm. (Proteste.) Atunci cheamă-l. (Critobul iese.)

SOCRATE : Și scrii tot ce discutăm, Simon ?

SIMON : Cît reușesc să prind.

SOCRATE : Dar dacă voi scrie și eu, iar ce-ai însemnat tu nu se va potrivi cu ce voi scrie eu ?

SIMON : Tu n-ai să scrii niciodată.

SOCRATE (enigmatic) : Nu se știe. Poate că... (Se întoarce spre Aischines, continuînd acel „subdialog” pe care îl înțeleg, probabil, doar ei doi.) Aischines, ce părere ai ?

AISCHINES (se fisticește) : Despre ce, Socrate ?

SOCRATE : Simon pretinde că eu nu scriu... și că n-am să scriu vreodată...

AISCHINES (evident încurcat) : Păi... ce să spun... cred că așa e... cum zice Simon...

SOCRATE (zîmbește în colțul gurii) : De ce te-ai ridicat ? Așază-te, Aischines.

AISCHINES : Ziceam să plec...

SOCRATE : Ești grăbit...

AISCHINES : Nu. Dacă vrei tu, rămîn.

SOCRATE : Înapoară de acești doi ochi ai mei, mai am unul mic și ascuns și rău. Cu el văd ce nu se vede...

SIMON (se întrerupe din scris) : Pe asta cu ochiul n-am priceput-o.

SOCRATE : N-am spus-o pentru tine, Simon.

AISCHINES (cu privirile în pămînt) : Pentru mine...

SIMON : Toate le-nțeleg, numai discuțiile astea între Socrate și Aischines, nu. Ce ascundeți voi ?

AISCHINES (repede) : Eu, nimic.

SOCRATE (cu semnificație) : Nicî eu. (Se lasă tăcere. Intră Critobul urmat de Vrajitor.)

CRITOBUŁ : Iaŭă-l.
SOCRATE (il examinează) : Seamănă.
CRITOBUŁ : Cu cine?
SOCRATE : Cu toŭi vrăjitorii din Siria.
 Ce ŭtii să ne spuı?
VRĂJITORUL : Totul.
SOCRATE : Ești sofist?
VRĂJITORUL (nedumerit) : Sînt din Siria.
SOCRATE : Iaŭă un om care deși nu e sofist știe totul. (Toŭi rid, cu excepția Vrăjitorului, care-și păstrează masca imperturbabilă.)
EURITES : Spune, Vrăjitorule, ce știi despre viitorul meu?
VRĂJITORUL : Mai întii, tinere, ține seama c-am sacrificat în piaŭă trei păsări mari și le-am cercetat măruntaiele într-u aflarea prezentului și viitorului.
EURITES : Și ce-i cu asta? (Vrăjitorul tace. Toŭi il privește. Eurites își dă seama. Scoate din pungă banii pe care mai devreme îi oferise lui Socrate și-i dă Vrăjitorului. Acesta, cu aceeași mască de nepătruns, îi primește și-i pune la brîu.)
VRĂJITORUL (se întoarce cu spatele, face niște gesturi stranii, apoi vorbește egal, fără intonație, ca și cum s-ar afla în transă) : Femeia aceasta e aici, lingă tine, dar e urită, schiloadă și rea. Tu vezi însă alta, acolo, pe muntele acela, cenușiu și înalt. Te vei sui să ajungi la ea și vei cădea într-o apă murdară. Acesta e destinul.

Interludiu

EURITES : Voi muri, Socrate.
SOCRATE : Toŭi vom muri.
EURITES : Alŭii mor poate pentru ceva..
SOCRATE : Pentru ce?
EURITES : Pentru glorie, pentru dragoste, pentru patrie, pentru ei înșiși... Eu însă..
SOCRATE : Tu însă nu știi pentru ce.
EURITES : Nu am pentru ce.
SOCRATE : Caută.
EURITES : Te urăsc.
SOCRATE : De ce?
EURITES : Pentru minciună. Vrei să ne faci să credem că putem fi altfel. Vrei să mă faci să cred că eu, Eurites, aș putea să nu mai fiu eu însumi..
SOCRATE : Ce prostii îți trec prin cap, Eurites!
EURITES (tipă fără nici un sens) : Nu putem fi altfel! Tu știi bine asta! De ce ne minți?
SOCRATE : Mă obosești, Eurites.
EURITES : De ce mă minți? (Își înfinge mîinile în mantaua lui Socrate, șoptește.) Nu-i așa că n-am să ies niciodată din murdăria asta? Nu-i așa că nu se poate ieși?
SOCRATE : Tu mă întrebi pe mine. Eurites? Eu întreb, nu răspund.
EURITES (cu înfrigurare) : Bine, Socrate. Atunci să discutăm despre murdărie.

SOCRATE : Eu pot vorbi mai frumos.
EURITES (neliniștit) : Dar nu înțeleg.. Faceti-mă să-nțeleg.. Explicați-mi.. Vă rog..
SIMON : Nu trebuia adus aici acest om.
EURITES (cu ochii mari) : Dar apa aceea murdară?
SIMON (încet) : Lasă apa, băiatule!
EURITES : Vreau să știu, Simon! (Simon tace.) Socrate! (Socrate tace.) Apa murdară..
LYCON (cuprinde umerii lui Eurites) : Lasă, prietene, sînt lucruri pe care nu trebuie să le luăm în seamă..
SOCRATE (ca să împrăstie atmosfera sumbră) : Vrăjitorule, e rîndul meu. Dar nu pot să-ți dau nici o drahmă. Sînt sărac și am o datorie la prietenul meu Simon.
VRĂJITORUL (cu spatele, cu un fel de ură în glas) : Sărac ești, și vei rămîne toată viața. Nimic nu i se va da și nimic nu vei primi. Vei fi urît de oameni și trădat și vei sfîrși năpraznic și nu vei rămîne întreg nici după aceea.
SOCRATE (zimbînd) : Nu-i prea fericită soarta pe care mi-o prezici..
VRĂJITORUL : Dar tu ești fericit... Cel mai fericit dintre oameni..
SOCRATE (ride) : Cel mai fericit dintre oameni... (Deodată, Eurites își lipește capul de pieptul lui Lycon și izbucnește într-un hohot de plîns.)

SOCRATE : Murdăria nu-i o temă filozofică.
EURITES : Nici murdăria sufletului?
SOCRATE : Murdăria sufletului se numește viciu.
EURITES : Nu-i adevărat! Murdăria sufletului se numește neputință. (Rar.) Dacă ce nu e drept și nu e adevărat este nedreptate și minciună, dacă nici ce e drept și adevărat nu e drept și adevărat, căci tu așa ne înveți, atunci ce-i dreptatea, ce-i adevărul? Există? (Încet.) Nu cumva ele există numai în mintea ta?... De ce taci?
SOCRATE (blind) : Să analizăm, Eurites.
EURITES : Nu mai vreau să analizăm, Socrate! Nu duce la nimic. Vreau să distrugem.
SOCRATE : Ce?
EURITES : Totul.
SOCRATE : Cu ce scop?
EURITES : Nu știu. Ar trebui să mă întreb din ce cauză.
SOCRATE (cu același ton) : Cu ce scop?
EURITES (la fel) : Nu știu. Dacă aș ști... Dacă aș ști..
SOCRATE : Eu nu te-am învățat să distrugi.
EURITES : Tu m-ai învățat să mint.
SOCRATE : Să afli.
EURITES : Să aflu și să mint. Tot ce-am aflat despre lume și despre oameni este

urît. Tu vrei să ne convingi că există și frumosul uritului. Eu trebuie să mint că există și frumosul uritului. Nu mai cred! Învățătura ta echilibrată și solidă ca un templu a fost pentru alte timpuri. Cînd se mai putea crede.

SICOFANȚII

Piața, dimineata, devreme. Apare Socrate și se îndreaptă grăbit spre atelierul lui Simon. Se oprește în prag.

SOCRATE : Simon ! Simon ! (Simon apare în prag în cămașă de noapte.)

SIMON (buimac) : Ce-i cu tine ! Te-a alungat nevasta ?

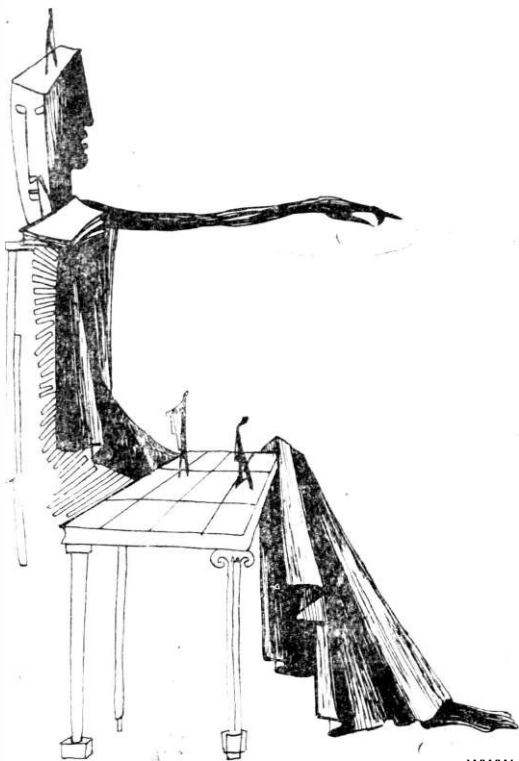
SOCRATE : Am venit de bună-voie. Cum ai dormit azi-noapte ?

SIMON : Multumesc, bine.

SOCRATE : Eu n-am închis un ochi. Tu ești cauza insomniei.

SIMON (cască, apoi tresare) : Eu ?

SOCRATE : Știam că trebuie să-ți înapoiez cele zece drahme pe care mi le-ai împrumutat pentru tirguielele nevastă-mi.

SIMON : De asta n-ai dormit ?

SOCRATE : N-am dormit socotind că nu dormi tu, cu gîndul la bani.

SIMON : Ba dormeam foarte bine cînd m-ai trezit.

SOCRATE : Atunci află că și eu am dormit ca un copil. (Rid amîndoi.) Dar banii tot ți i-am adus.

SIMON : Nu ți i-am dat cu împrumut.

SOCRATE : În schimb i-am luat eu cu împrumut. Daruri nu primesc.

SIMON : Nici de la prieteni ?

SOCRATE : Mai ales de la prieteni.

SIMON : Chiar dacă eram bogat ?

SOCRATE : Chiar.

SIMON : Dar eu voi cîștiga cu mult mai mult de pe urma ta, Socrate, cînd voi publica dialogurile.

SOCRATE : Dacă le vei publica, vor fi ale tale... Iar dacă vor fi bune și interesante, înseamnă că vor fi și înțelepte. Iar înțelepciunea nu poate aparține unui singur om...

Așadar, ia acești bani și nu mă supăra. (Simon ia banii.) Acum văd că-mă ești într-adevăr prieten și nu urmărești să mă cumperi cu zece drahme... Simon, știi ce vis am avut azi-noapte ? Se făcea așa... că țineam pe genunchi un pui de lebădă... și puilul acesta i-au crescut deodată aripile și a zburat către înălțimi... Ciudat... Și, în timp ce zbura, cînta puternic și dulce, nemaiapomenit de frumos...

SIMON (somniaș) : Și ce-i cu asta ?

SOCRATE : E ceva...

SIMON : Ce mă miră la tine, Socrate, e că, deși plesnești de înțelepciune, crezi în tot felul de vise, în vrăji și-n alte prostii pe care mintea ta luminată nu le poate desluși...

SOCRATE : Sînt atîtea lucruri pe care mintea noastră nu le poate desluși ! De ce să nu încercăm atunci și alte căi spre a pătrunde taina acestor lucruri ?

SIMON : Căile astea sînt prea întortochiate și alunecoase.

SOCRATE : Iar ție, pricepe, ți-e frică de osteneală. (În jurul celor doi s-a format un grup mărișor de oameni.) Așteaptă puțin, Simon, mă duc să cumpăr pește.

SIMON : Ce faci, lași discuția baltă ?

SOCRATE : Discuția o să rămînă, Simon, ai tu grijă. Dar peștele are să se vîndă curînd. Și în lipsă de pește, Xantipa o să mă frigă pe mine.

(Se îndreaptă spre taraba cu pește. Un tinăr timid, robust, cu fruntea lată, cu privire profundă, distins, purtînd haine elegante, se apropie de Simon. Este Platon.)

PLATON : Cetățene, după înfățișare, nu pari a fi Socrate, căci altfel mi-a fost descris... Dar după mulțimea asta adunată

www.cimeo.ro jurul tău (eziță) și după îmbrăcămintea

din Atena.
SIMON : Bucuros aş fi să-ţi pot răspunde :
 da, eu sînt Socrate. Dar bărbatul acela care
 cumpără peşte e mai Socrate decît mine şi
 decît toţi cei adunaţi aici. (Socrate tocmai
 a cumpărat peştele şi revine către grupul
 adunat în faţa atelierului lui Simon. Platon
 îl priveşte cu atenţie.)
PLATON : Într-adevăr, el este ! (Socrate
 se apropie şi-l fixează într-un fel straniu
 pe Platon.) Socrate, mă numesc Aristocles.
 Vreau să-ţi fiu elev.
SOCRATE (către Simon, cu vocea schim-
 bată) : El este !
SIMON (mirat) : Cine ?
SOCRATE : Lebăda din vis.
SIMON : Te-ai scrintit de tot, bătrîne !
SOCRATE (nu-l ascultă pe Simon, se adre-
 sează lui Platon) : Aristocles te cheamă ?
PLATON : Da. Sînt fiul lui Ariston. Mama
 mea, Perictione, e din spiţa lui Solon.
SOCRATE : Aristocles ?
PLATON (nedumerit) : Da.
SOCRATE : De ce tocmai Aristocles ?
PLATON (stupefiat) : Dar cum ?
SOCRATE : De pildă, Platon.
PLATON : De ce, Platon ?
SOCRATE : Lasă-i pe urmaşi să-şi bată
 capul cu explicaţiile.
SIMON : S-a ţinut, e clar.
SOCRATE (a auzit) : În cămaşa asta cu
 care dormi noaptea te înfăţişezi mulţimii ?
SIMON (abia acum îşi dă seama de îm-
 brăcămintea sumară. Face ochii mari) : Din
 cauza acestui filozof nebun, cetăţeni, mă
 aflu astfel în faţa voastră, fiindcă a bine-
 voit să mă trezească cu noaptea-n cap, ca
 să-mi povestească nişte visuri aiurite, pe care
 le-a visat fără să fi închis vreun ochi. (Îşi
 face apariţia Aischines.)
SOCRATE : Simon ţine discursuri în că-
 maşă de noapte. (Simon intră în casă, în-
 soţit de risetele oamenilor. Singurul care nu
 ride este Platon. De altfel, nu va ride nici-
 odată. Socrate observă purtarea sobră, au-
 teră a proaspătului său discipol.) Tu, Platon,
 nu te prea amuzi...
PLATON : Nu cred că e timp pentru asta.
 Trebuie (rosteşte cuvîntul „trebuie“ ca pe o
 fatalitate) să învăţ.
SOCRATE : Şi ce vei face după ce vei
 aduna atîta învăţătură ?
PLATON : Am s-o dăruiesc omenirii.
SOCRATE : Eşti ambiţios.
PLATON : Am putea să discutăm despre
 ambiţie.
AISCHINES (şi-a făcut loc printre oameni) :
 Cine e acest tînăr, Socrate ?
SOCRATE : Platon.
AISCHINES : N-am auzit de el.
PLATON : Vei auzi, cetăţene. Foarte cu-
 rînd.
AISCHINES (îl examinează cu antipatie) :
 Şi ce vrea ?
PLATON : Să fiu cel mai mare filozof.
 După Socrate.

AISCHINES : Nu-mi place de loc acest
 tînăr. E prea semeţ şi prea încrezut.
PLATON (cu voce slabă) : Nici tu nu-mi
 plăci mie, cetăţene. Prea mult te ocupi de
 alţii.
SOCRATE : Discipolii mei au şi început să
 se certe. Aveţi grijă, din cearta filozofilor
 cîştigă întotdeauna tiranii.
AISCHINES : Fiindcă a venit vorba de ti-
 rani... Ieri, cei treizeci au pronunţat încă
 douăsprezece condamnări la moarte. Critias
 îşi cam face de cap.
PLATON : Critias mi-e unchi.
AISCHINES (îi aruncă o privire fugară şi
 se întoarce spre Socrate) : Cad mereu oameni
 nevinovaţi. Nu mai înţeleg ce se petrece
 în Atena lui Pericle.
SOCRATE (cu o strîmbătură) : A lui Pe-
 ricle... De la el ni se trag multe neazuri.
 (Revine Simon.)
AISCHINES : Omorurile astea n-au nici un
 rost.
PLATON : Ar trebui să cercetăm înainte
 de a învinui.
SOCRATE : Dacă ţi s-ar da spre pază o
 turmă de boi ce-ai face ? (Platon ridică din
 umeri.) Ai avea grijă de ei sau i-ai căsaşi ?
PLATON : Dacă i-ar trece prin cap cuiva
 să-mi încredinţeze o turmă de boi, probabil
 că i-aş păzi... aş avea grijă de ei.
SOCRATE : Aşa spun şi eu. Mi s-ar părea
 ciudat ca paznicul unei turme să împuţineze
 boii ce i s-au dat în grijă. Şi mi se pare
 şi mai ciudat ca un om pus în fruntea unui
 stat să-i urască şi să-i împuţineze pe cetă-
 ţeni.
SIMON : Socrate, fii atent : piaţa e plină
 de sicofanţi. Ăştia, pentru cîteva orahme...
SOCRATE : Prea bine. Nu am avut nici-
 odată nimic de ascuns. (Îşi desface mantaua
 Lumea ride.) Hei, păşarele cîntătoare ! So-
 crate vă dă de lucru ! Mergeţi şi spuneţi
 prietenului meu Critias tot ce am discutat
 aici. Ce faceţi ? Mai staţi ? Zburaţi degrabă
 şi încasaţi cele treizeci de drahme pentru
 vînzarea mea. (Cîteva indivizi se desprind
 de grup şi se îndepărtează încet, apoi o iau
 la goană şi părăsesc piaţa.)
PLATON : Josnică speţă !
SOCRATE : Să-i lăsăm în plata domnului !
 Dacă aceşti oameni, dintre toate meseriile
 pămîntului, au ales-o pe cea mai urîtită, în-
 seamnă că n-au putut face altceva... Şi
 atunci ei nu sînt de condamnat, ci de plîns.
 Fie-vă milă de ei...
SIMON : Socrate, te joci cu focul ! De ce-i
 întărit împotriva ta pe cei treizeci ?
SOCRATE : Ai prefera să-i întărit împo-
 triva poporului ? (Unui sclav.) Băiete, dă
 fuga şi du-i aceşti peşti Xantipei şi spune-i
 că, deoarece sînt chemat de Critias, am
 să-ntrîzii la masă. (Sclavul ia peştele şi
 iese.)
PLATON : De ce spui că eşti chemat de
 Critias ? Nu te-a chemat nimeni.
SOCRATE : Încă. (Vine un soldat.)
SOLDATUL : Cine-i Socrate ?

SOCRATE (triumfător) : Ei, ce v-am spus ?
Denunțătorii din Atena au cele mai iuți picioare din lume. (Către soldat.) Eu sînt Socrate.

SOLDATUL : Urmează-mă !

SOCRATE : Socrate să te urmeze pe tine ?
Urmează-mă tu. Știu drumul. (Socrate își

face loc prin mulțime cu bastonul și pășeste demn, urmat de soldatul cel pîrpiriu. Se oprește, ca și cînd ar fi rămas dator cu o explicație.) Mă duc să continui cu Critias un dialog pe care nu l-am terminat din pricină că prietenul meu Critias a ajuns cam departe... (Iese.)

INTERDICȚIA

Palatul celor treizeci. O sală mare și aproape goală. Haricle se plimbă nervos prin încăpere. Critias, mohorît, privește afară.

HARICLE : N-ar fi trebuit să-i îngăduim acestui Socrate... (Critias nu e atent.) Critias, mă ascultî ?

CRITIAS (fără să întoarcă capul) : Ce anume ?

HARICLE : Omul ăsta face mult rău Atenei...

CRITIAS (absent) : Cine ?

HARICLE : Văd că nu te interesează.

CRITIAS (își apasă cu palma pîntecele, se vede că are dureri de stomac) : Socrate mi-a fost învățător... (Grimasă de durere.) Și îl stimez...

HARICLE : Acum tu ești conducător și el e cel care trebuie să te stimeze.

CRITIAS (geme înăbușit) : Ce să-i fac ?
Asta-i felul lui de a fi... Nu-l putem condamna.

HARICLE (plictisit) : Îl putem sili să tacă.

CRITIAS (stăpînindu-și durerile) : Cum ?

HARICLE : Cu legea. Pretinde că respectă legile cetății.

CRITIAS : Îl iubesc mulți, are prieteni...

HARICLE (vine foarte aproape de Critias) : Atena nu are nevoie de filozofi, Critias. Acum mai puțin ca oricînd avem nevoie de ei... (Cu tristețe sinceră.) S-a pâlăvrăgit destul în cetatea asta, destule vorbe s-au risipit în piețele ei. Cui îi folosesc învățăturile lui Socrate ? Sîntem prea deștepți...

CRITIAS (cu o grimasă) : Tu personal nu prea ai de ce să te plîngi.

HARICLE (n-a priceput) : De aceea vin toți asupra noastră... Am uitat să mînuim sabia tot mînuind în fel și chip cuvintele. Nu, pe Zeus, nu filozofie ne trebuie.

CRITIAS : Dar minți luminate ne trebuie.

HARICLE (zîmbește năring) : Tu, Critias, dacă ai o minte luminată, ești scutit oare de durerile asta groaznice ? Cred că îți s-a umflat ficatul ca un bolovan. Ce să facem cu mințile cînd n-avem brațe destul de puternice ca să apărăm cetatea ? (Critias nu răspunde. Intră un paznic.)

PAZNICUL : A venit Socrate.

HARICLE : Să mă aștepte. (Se uită la Critias, care e cuprins de o nouă criză și-i face semn paznicului.) Ba nu, să între ! (Paznicul iese. Intră Socrate urmat de soldat.)

HARICLE (către soldat) : Tu ce te-ai propășit aici ? Ieși afară ! (Soldatul iese. Către Socrate, amabil.) Ia loc, Socrate.

SOCRATE : N-aș vrea să zăbovesc prea mult. Sper să avem un dialog scurt. (Rămîne în picioare.)

HARICLE : E adevărat că ți-ai bătut joc de cei treizeci ?

SOCRATE : Mi-am bătut joc ?

HARICLE (zîmbește) : Ne-ai făcut boi.

SOCRATE (zîmbește la fel) : Oamenii voștri ori au urechile în picioare ori au niște picioare în urechi...

CRITIAS : Deci nu-i nimic adevărat ?

SOCRATE : Ei, nimic. V-am ocărit destul de rău. Am spus că așa cum niște păzitori de boi nu au voie să-și împruțineze turma, tot astfel niște conducători de stat nu se cade să-și împruțineze cetățenii. E cu totul altceva.

HARICLE : De ce critici tu legile cetății ?

SOCRATE : N-am criticat legile, Haricle, Zeus mi-e martor ! I-am criticat pe cei care le aplică.

HARICLE : E totuna.

SOCRATE : Voi, tu și Critias și ceilalți.

sînteți totuna cu legile ? Voi sînteți legea ?

HARICLE : Noi avem menirea s-o păzim.

SOCRATE : Dacă numai voi aveți menirea asta, noi, ceilalți, cei mulți, ce menire avem ? S-o stricăm ? Și eu păzesc legea.

HARICLE : Dacă o păzești, atunci poate că știi că oricine critică în public măsurile luate de mai-marii statului este pedepsit.

SOCRATE : Și dacă măsurile sînt rele ?

HARICLE : Sînt bune.

SOCRATE : Întrebă-i și pe atenieni. Altfel am învățat noi să judecăm.

HARICLE (se enervează prosteste) : Altfel

i-ai învățat tu să judece pe adoratorii tăi.

SOCRATE : Auzi, Critias, Haricle spune că mă adori.

HARICLE : Nu vorbeam de Critias. El e mai presus de învățăceii tăi din piață.

SOCRATE : Înseamnă că e mai presus și de învățătura mea.

CRITIAS : Tu m-ai învățat, Socrate, să iubesc legile. Or, eu asta fac. Le iubesc, le respect și le aplic.

SOCRATE : După bunul tău plac.

HARICLE : N-ai să mă înveți tu pe mine cum să conduc.

SOCRATE : Nici nu mă gândesc, Haricle. Tu știi mai bine decât mine cum să conduci. Dacă știam mai bine decât tine, eram eu aici, în locul tău.

HARICLE : Atunci de ce te ridici împotriva noastră ?

SOCRATE : Fiindcă voi ați întors legile împotriva celor care le-au făcut. Legile nu pot fi împotriva oamenilor.

HARICLE : Critias, eu cu acest om nu mai stau de vorbă.

SOCRATE (onctuos) : De ce, Haricle ?

HARICLE : Fiindcă mă scoți din sărite.

SOCRATE : Voi asculta cuminte tot ce aveți să-mi spuneți.

HARICLE (devine brusc oficial, ca orice om mărginit care acordă o importanță excesivă funcției sale sociale) : Intrucât ai călcat legea și te-ai ridicat împotriva cîrmuirii, defăimînd-o, ți se interzice să mai vorbești în public...

SOCRATE : Sînt gata să mă supun legilor. Dar pentru ca nu cumva să le calc din neștiință, iată asupra cărui punct aș vrea să mă lămurii. Mă opriți să predau arta vorbirii fiindcă o socotiți de partea rațiunii și a dreptății sau dimpotrivă ? Dacă mă pedepsiți fiindcă vorbele mele sînt drepte și raționale, va trebui să mă străduiesc de a nu mai vorbi drept și rațional. Dacă socotiți că nu sînt nici drepte, nici raționale, va trebui, din contră, să mă străduiesc a vorbi drept și rațional. Prin urmare, ce-mi rămîne de făcut ?

HARICLE : Pentru că ești, sau te prefaci, așa nepriceput, te voi face să înțelegi mai bine. Îți interzicem să mai vorbești vreodată cu tinerii.

SOCRATE : Ca să nu nesocotesc cumva această opreliște, hotărăște, rogu-te, pînă la ce vîrstă ține tinerețea.

CRITIAS : Atîta timp cît nu se poate intra în Senat din lipsă de judecată.

HARICLE : Cu alte cuvinte, să nu vorbești cu tinerii sub treizeci de ani.

SOCRATE : Dacă vreau să cumpăr ceva de la un om care n-a mplinit treizeci de ani, n-am voie să-l întreb cu cît vinde ?

HARICLE : Lasă asta, Socrate. Tu ai urîtul obicei să întreb mereu despre lucruri pe care le știi. Astfel de întrebări să nu mai pui.

CRITIAS : Și nici să răspunzi.

SOCRATE : Așadar, n-am voie să răspund unui tînăr care m-ar întreba : Unde locuiește Haricle ? Sau : Unde îl pot găsi pe Critias ?

HARICLE : Treacă asta.

CRITIAS : Să-i lași în pace pe cizmari, dulgheri, fierari...

HARICLE : Care cred că s-au plictisit de mult de discuțiile tale.

SOCRATE : Așa... Va trebui deci să încetez a mai afla ce este dreptatea, pietatea, adevărul și celelalte.

HARICLE : Da. Și să te lepezi chiar de „boii” tăi. Dacă nu vrei să se mai împuțineze cireada cu unul.

SOCRATE : Critias, pe mine legile nu mă apără împotriva cuiva care spune că aș fi bou ?

CRITIAS (cu fața muncită de grețuri) : Nu, Socrate.

SOCRATE : Va să zică, doar anumiți boi sînt apărați de lege...

HARICLE (scurt) : Da.

SOCRATE : Tu, Haricle, faci parte dintre aceia pe care legea îi apără ?

HARICLE : Da. Ce mai vrei ?

SOCRATE : Nimic. (Se îndreaptă spre ieșire.) Nu mai trimiteți soldatul acela să mă urmeze. S-ar putea crede că am fost uns cine știe ce mare demnitar... (Iese.)

HARICLE : Cam tare de cap, Socrate ăsta ! Nu pricepe nici cînd îl iei peste picior.

CRITIAS (zîmbește, pentru prima oară în acest tablou, ironic) : Nu, nu pricepe.

ACASĂ

O încăpere mare, mobilată sumar și sărăcăcios. Socrate e întins pe un pat tare. E nemîșcat, pare mort. La capătul patului arde o luminare. Socrate deschide ochii, stă o clipă, privește în jur.

SOCRATE : Xantipa ! Xantipa. (Coboară din pat și pipăie cu picioarele desculțe prin cameră.) Xantipa, m-auzi ? (Intră Xantipa, somnoroasă.)

XANTIPA : Ce urli ? E miezul nopții.

SOCRATE (ca și cum ar dezvălui o taină) : Demonul meu nu mi-a interzis să vorbesc tinerilor.

XANTIPA : Ești bătrîn, Socrate. Ar trebui să te potolești. Oamenii te vorbesc de rău.

SOCRATE : Dacă demonul meu îmi dă voie să discut cu tineretul, înseamnă că zeii sînt de acord cu mine.

XANTIPA : Demonul tău ! (Ca unui copil.) De ce nu te-astîmperi ? De ce vrei să-i înfurii pe oameni ? Am fi putut trăi bine...

SOCRATE (cu ton ciudat, amestec de ironie și îngrijorare) : Tu nu ești fericită, Xantipa ?

XANTIPA (după cîteva clipe de tăcere) : Nu. Și mi-ar fi trebuit atît de puțin ca să fiu...

SOCRATE (stupid și opac) : Ti-ar trebui niște bani...

XANTIPA (il privește lung, înspăimîntată de lipsa de înțelegere a bărbatului) : Am să fac eu rost... (Tăcere. Xantipa își dă seama

că tot ce ar spune ar fi inutil.)
SOCRATE (simte momentul penibil și încearcă să-l depășească glumet): Aveam acolo, pe poliță, niște dialoguri scrise... N-ai idee unde sînt?

XANTIPA: Poate că le-ai luat...

SOCRATE (zimbînd): Ce să fac cu ele?

XANTIPA (ocolește mereu explicația): Să nu crezi că...

SOCRATE (o mîngîie încetîșor, bătrînește): Nu cred nimic.

XANTIPA (nu poate răbda): Vezi, Aischines aduce din cînd în cînd cite o găină, cîrnați, varză...

SOCRATE: Da... e foarte cumsecade...

XANTIPA: E sărac... ca și noi...

SOCRATE: Cel mai sărac dintre noi.

XANTIPA: Eu nu știu ce scrie acolo... Îi dau voie să-și aleagă singur... Tu spui mereu că n-ai ce face cu dialogurile acelea...

SOCRATE: Foarte bine faci. Dar nu-l mai lăsa să ne aducă daruri...

XANTIPA: Altfel n-ar primi nimic... Îl ajut și pe el să se afirme... E tînăr...

SOCRATE: Măcar pofteste-l și tu mai des la masă... (Pauză.) Poate că ar trebui să ne facem o casă mai încăpătoare.

XANTIPA: Ba eu cred că-i destul de încăpătoare. Doar că e cam goală.

SOCRATE: Acum da. (Îi înlănțuie tandru și stingaci mijlocul.) Dar cînd o să fim mai mulți...

XANTIPA (cu cochetărie de femeie simplă): Lasă-mă! De cîte ori aduci vorba de casă, începi să fii bădăran.

(Socrate îi apasă capul pe pieptul său lat și, cu o mișcare înceată, stinge lumînarea. Cîteva secunde, e întuneric deplin. Apoi se luminează încet de ziuă. Se aude cîntecul unui cocoș. Socrate e singur în pat. Doarme. Intră Xantipa. Îl zgîlție ca să-l trezească. Cîntă din nou cocoșul.)

SOCRATE (se ridică în capul oaselor): Țasta-i cocoșul pe care i-l datorez lui Asklepios.

XANTIPA: Eu muncesc ca o sclavă și tu dormi. Scoală-te odată!

SOCRATE: Dar ce-i graba asta?

XANTIPA: Dacă ai poftit oaspeți la masă, munceste, fă treabă!

SOCRATE (cu candoare): Eu? Să muncesc? Pe Zeus, Xantipa, doar mă cunoști de atîta vreme...

XANTIPA: Nimic nu faci pentru casa asta! Eu singură trebuie să muncesc din zori pînă noaptea tîrziu. O, Hera, patroană a navelor nefericite, trăznește-l pe acest puturos de bărbat! Îndură-te!...

SOCRATE (rîde): Xantipa își face rugăciunea de dimineață...

XANTIPA: O să te trăznească, n-avea grijă. Trebuie să ajungă și ruga mea sus, în Olimp.

(Iese. Socrate se îmbracă iute. De afară se aud țipete. Domină glasul Xantipei, care

se ceartă cu cineva: „Animalule! Na! Zgomotul unor palme. Intră Lamprocle, frecîndu-și obrazul.)

LAMPROCLE: Tată, eu plec de-acasă. Nu mai suport!

SOCRATE: Unde pleci?

LAMPROCLE: În lume.

SOCRATE: În lume?

LAMPROCLE: Nu cred să mai existe o mamă afurisită ca a mea. În fiecare zi mă cert cu ea.

SOCRATE (complice): Ce voia?

LAMPROCLE: Azi e alergare de cai la Panatenee. Mă pregăteam să mă duc acolo și mama... nici mai mult nici mai puțin... vrea să mă ia în piață. Ca să-i car bucatele... ca un sclav...

SOCRATE: Și te-a cîrpit?

LAMPROCLE: Bineînțeles. Asta-i metoda ei. Nu pot s-o sufăr!

SOCRATE: Șezi, Lamprocle. (Lamprocle rămîne în picioare.) Șezi, fiule, șezi, (Lamprocle ridică sîcîit din umeri.) Voiam să stăm nițel de vorbă. Ia spune-mi, băiete, ai auzit ce se zice despre unii oameni, cum că ar fi nerecunoscători?

LAMPROCLE (cu infinită plictisală): Am auzit. Și ce-i cu asta?

SOCRATE: Cînd se spune că ești nerecunoscător? Știi?

LAMPROCLE (alene): Cînd ți s-a făcut un bine și nu-ți arăți recunoștința față de binefăcător.

SOCRATE: Perfect. Și cine a primit mai multe binefaceri decît copilul de la părinții săi.

LAMPROCLE: Cui îi place să facă copii, să nu le scoată ochii cu asta.

SOCRATE: Nu te repezi, băiatule! Tu crezi că oamenii fac copii de dragul împreunării cu femeia?

LAMPROCLE: Ba bine că nu!

SOCRATE: Dacă ar fi așa, sînt pline drumurile și lupanarele de cele ce te ușurează de această dorință. (Insinuant.) Cunoști bine problema...

LAMPROCLE: Parcă discutam despre altceva...

SOCRATE: De fapt, voiam să spun că noi căutăm îndelung femeia cu care să facem copii.

LAMPROCLE (obraznic): Și ce găsim, să nu mai vorbesc!... (Își ține demonstrativ falca lovită.)

SOCRATE (trece peste impertinența tînărului): Femeia asta primește și poartă cu greu povara care-i pune zilele în primejdie, dă pruncului o parte din sîngele ei, îl ține pînă la soroc și-l naște în dureri crunte, apoi îl hrănește și-l îngrijește, fără să primească nici un ajutor de la el. Copilul nu poate spune de ce anume are nevoie, iar ea caută să ghicească ce-i este de folos și se silește să-l mulțumească.

LAMPROCLE (care a ascultat absent): Dacă-i nesuferită...

SOCRATE : Minia unui dobitoc nu-i oare mai nesuferită decât a unei mame?

LAMPROCLE : Decît a maică-mi?

SOCRATE : Te-a mușcat, ți-a dat vreo lovitură de picior, cum fac animalele?

LAMPROCLE : Dar mi-a spus niște vorbe... Și palmele nu contează?

SOCRATE : Și te-nfurii, și blestemi, cînd știi doar că maică-ta nu-ți vrea răul, ba din contra, orice ți-ar zice, orice ți-ar face, vrea să te vadă fericit, mai fericit decât toți copiii. Crezi că ți-e dușmană?

LAMPROCLE : E urîcioasă.

SOCRATE : Cu vecinul ai să te dușmănești ? Sau ai să vrei să fii prieten, ca să-ți împrumute foc la nevoie, sau să te ajute în caz de nenorocire ? Dar cu un tovarăș de călătorie vei fi prieten sau dușman ?

LAMPROCLE : Prieten, se-nțelege.

SOCRATE : Ești gata să fii prieten cu toată lumea, să te porți bine cu toți, numai cu maică-ta, care te iubește mai mult ca...

LAMPROCLE : Știi ce, tată ? M-am săturat de discursurile tale plicticoase. Întotdeauna faci în așa fel ca să ai numai tu dreptate. Ceilalți nu pot avea dreptate niciodată ? Orice mi-ați spune voi, oricît m-ați jigni, orice mi-ați face, eu trebuie să vă rămîn recunoscător și să vă mulțumesc smerit și să tac, să tac, să tac...

Și dacă ați suferit din cauza mea, acum trebuie să sufăr și eu din cauza voastră ? Dacă v-am făcut necazuri, cînd eram mic, am făcut-o fără să știu, fără să-mi dau seama ; dar mama nu-i copil, mă umilește conștient... Și toate astea numai fiindcă vă datorez recunoștință...

Nu vreau să fiu toată viața dator !

SOCRATE (pentru prima oară în fața unei astfel de ieșiri) : Lamprocle, nu pricep ce se petrece cu tine...

LAMPROCLE : Niciodată nu pricepi... Îi dai mereu din gură cu adevărurile tale formidabile despre adevăr și recunoștință și

prietenie... Dar nu e așa cum crezi tu...

SOCRATE (se enervează) : Vrei să mă-nveți tu ce să cred, cum să gîndesc ? ! Căcăcio-sule !

LAMPROCLE : Dacă mai continuăm discuția asta interesantă, ai să-mi înroșești și obrazul celălalt... Și după aceea n-ai să mai ai tupeul să-mi vorbești de recunoștință...

SOCRATE (uluit) : Credeam că ai să devii și tu un filozof... Dar îți prevăd un viitor de haimana.

LAMPROCLE (ride) : N-ar strica să te gîndești dacă filozofia ta nu-i cumva o treabă nefolositoare și învechită... (Se-ndreaptă spre ieșire.)

SOCRATE : Stai, Lamprocle ! (Băiatul iese.) Ce obraznicie ! Mintea băiatului ăsta nu-i în stare să nască un gînd, un singur gînd just... (Se fiție fără rost prin casă, pune mîna la întîmplare pe diverse obiecte, ia puțină apă dintr-o amforă și-și dă pe față, vorbește singur, preocupat.) Ar trebui să-l dau pe mîna unui filozof... Care filozof ?... Sofiștii ăștia... Măcar să învețe să gîndească... Cum de n-am observat că nu știe să gîndească just ? (Acum mormăielile lui Socrate nu se mai deslușesc. Socrate se întinde în pat și adoarme buștean.)

(Se apropie ora prînzului. De afară se aud strigătele Xantipei : „Nu acolo, nătărăule ! Stilcești pătlașelele ! Ce te-nvîrți ca un șoarece ? Hai, du-te ! O treabă ca lumea nu ești în stare să faci !” Socrate se trezește, trage cu urechea, își dă seama că-i tîrziu, părăsește patul și se îmbracă repede. Intră Xantipa, pusă pe ceartă, ca de obicei.)

XANTIPA : Pină acum ai dormit !

SOCRATE (ingenuu) : Da.

XANTIPA : De ce, Socrate, nu vrei să muncești și tu, ca alți bărbați ? De ce-i place să trîndăvești ? Au să te găsească oaspeții cu ochii de două ori mai umflați decât îi ai...

SOCRATE : Pe mine ocărăște-mă cît vrei... Pe Lamprocle, însă, lasă-l, te rog, în pace. Aud vecinii... Au să creadă că-i băiat rău...

XANTIPA : Copilul meu e rău ? (Cine a îndrăznit să spună asta ? Dacă zeii nu le-au dăruit lor copii mai buni și mai frumoși decât al meu, nu înseamnă că trebuie să-l birfească !...)

SOCRATE : O, Zeus, descurcă tu firele încilcite ale acestei familii, căci eu nu mă simt în stare !

XANTIPA : Cine a zis ce-a zis despre băiatul meu ? Spune ! (Bătăi în ușă.) Te pomenești c-au și început să vină la masă flămînzii ăia... Hai, intră ! (Intră Alcibiade, elegant, proaspăt, cu o ținută cam țeapănă.)

ALCIBIADE : Salut pe femeia-general și pe filozoful-soldat !

XANTIPA : Cînd ai de gînd să scuipi sabia pe care ai înghițit-o ?

ALCIBIADE (nu înțelege) : Care sabie ? (Xantipa tăce ; Socrate zîmbește, dar nu

face onora... să asiste la discuția noastră.
voastre, când am auzit cîntecul ciocirlii tale... (Arată spre Xantipa, care, înțepată, iese.) Cum de poți suporta țipetele acestei femei?

SOCRATE : M-am obișnuit. Tu nu suporti gîgîitul gîștelor?

ALCIBIADE : Gîștele-mi dau ouă și pui.

SOCRATE : Xantipa îmi dă copii. Nu rămii cu noi la masă?

ALCIBIADE : Îmi pare rău. Iau masa cu Critias.

SOCRATE : Spune-i parvenitului că m-am sfătuit cu demonul meu și că n-am să mă supun interdicției.

ALCIBIADE : Rău faci.

SOCRATE : Și tu le ții partea?

ALCIBIADE : Țin partea legii.

SOCRATE : Cine te-a învățat să respecti legea?

ALCIBIADE : Tu.

SOCRATE : Dacă sînt împiedicat a-i învîta și pe alții să respecte legile, înseamnă că sînt împiedicat să respect aceste legi.

ALCIBIADE : Să nu ne certăm.

SOCRATE : Dacă nu ne certăm, cum vom ști care-i adevărul?

ALCIBIADE : Nu te supăra pe mine, Socrate. Îți vorbesc ca unui prieten bun. Nu le mai pune oamenilor întrebări. „Ce-i minciuna?“ „Ce-i adevărul?“ „Ce-i dreptatea?“ „Ce-i lășitatea?“ „Ce-i curajul?“ „Ce-i legea?“ Nu le place să-i întrebi.

SOCRATE (știe : își scarpină barba) : Nu?

ALCIBIADE : Prea le cauți în măruntăie. Prea le scormonești în suflet. Și-ți mai bați joc de ei, îi ironizezi... Suflet de sclav să aibă cineva, și tot s-ar răzvrăti...

SOCRATE : Adevărul e neplăcut. Oricît de mic ar fi, ca o pișcătură de purice, tot îl simți.

ALCIBIADE : Și crezi că există vreun om care, pișcat de un purice, să sară în sus de bucurie și să strige : „Ce pișcătură plăcută !?“ (Xantipa deschide ușa.)

XANTIPA : Vrea să-ți vorbească unul Anytos.

SOCRATE : Să intre.

XANTIPA : E furios ca un taur. Vezi să nu te ia în coarne. (Iese. Intră Anytos.)

ANYTOS : Socrate, ai să mi-o plătești.

SOCRATE : Dacă-ți datorez ceva, bucuroș...

ANYTOS : Să știi că eu nu gust ironiile. (Se vede.) Ce i-ai băgat în cap lui fiu-meu, lui Eurites?

SOCRATE : Nimic altceva decît avea.

ANYTOS : Tu l-ai învățat să nu se supună voinței mele ! Să disprețuiască meseria tatălui său !

SOCRATE (serios) : Nu puteam să-l învăț asta, căci știu că orice meserie este nobilă și frumoasă și demnă. (Pauză.) Dacă-ți place s-o faci.

ANYTOS : Lui Eurites de ce nu-i place meseria de tăbăcar?

SOCRATE : Știu eu ? Nici mie nu-mi place meseria de militar a lui Alcibiade, care ne

face onoarea... să asiste la discuția noastră.
ALCIBIADE : Cît despre mine, nu mă-ntreba ce părere am despre meseria lui Socrate.

SOCRATE : Ție, Anytos, îți place să argăsești piei. Sau... te-ai obișnuit cu treaba asta. Lui Eurites, însă, nu-i place.

ANYTOS : Am să-l fac eu să-i placă ! N-are să ajungă un pierde-vară, ca tine !

SOCRATE : Alcibiade, ce faci cînd te jignește cineva în propria ta casă ?

ALCIBIADE (scurt) : Scot sabia.

SOCRATE : Eu, neavînd sabie, am să-l străpung cu vorba.

ANYTOS : Pe mine nu mă-mbeți tu cu vorbele, ca pe tinerii accia neștiutori.

SOCRATE : Atunci de ce-ai mai venit la mine, dacă nu vrei să te-mbeți cu vorbe ?

ANYTOS (mai puțin agresiv) : Învăță-mă ce să fac cu Eurites.

SOCRATE : Lasă-l liber, Anytos... Să-și întrebuințeze mîntea și brațele cum va crede el de cuviință.

ANYTOS : Iar cînd voi îmbătrîni, să dau foc tăbăcăriei, nu-i așa ? Am un singur fiu și acelaia îi este scîrbă de munca tatălui și bunicului său.

SOCRATE : Dacă eu făceam ce a făcut tatăl meu, trebuia acum să cioplesc piatră, nu suflete.

ANYTOS : Uită-te la straiile tale. Umbli cu aceeași manta și iarna și vara. Și desculț ca sclavii...

SOCRATE : Ce folos îți aduc, Anytos, hainele tale scumpe ? În timp ce mîntea mea caută să folosească oamenilor.

ANYTOS : Va să zică, mîntea mea nu folosește nimănui...

SOCRATE : De vreme ce ții mai mult la haine decît la ea...

ANYTOS : Socrate, ai să mi-o plătești !

SOCRATE : Ce potrivire ! Exact cu vorbele cu care ai venit, cu acelea plecî.

ANYTOS (se gîndește) : Cu alte cuvinte, mă poștești afară.

SOCRATE : Ești ceva mai deștept decît pari.

ANYTOS : Și mult mai deștept decît crezi. (Iese.)

ALCIBIADE (calm, ca și cum ar număra gîste) : Încă un dușman.

SOCRATE : Pe asta tot nu mi-l puteam face prieten.

ALCIBIADE : Ei, Socrate, mă tem că trebuie să plec. Vreau să ajung înainte de împărțirea premiilor la Panatenece...

SOCRATE : Parcă spuneai că te duci să prînzești la Critias.

ALCIBIADE (încurcat) : Am spus așa ? Pe-semne că am încurcat zilele...

SOCRATE : Le descurci tu. (Îl conduce pe Alcibiade spre ieșire. Se întoarce singur. Se așază pe marginea patului, obosit.) Astăzi... am mai cîștigat un dușman și am mai pierdut un prieten... Așa începe oare bătrînețea?... (Se aud ordinele țipate ale Xantipei.)

Interludiu

Eurites e culcat pe burtă, undeva, în apropierea mării, se aude vuietul valurilor și se mai aud țipete bizare de păsări, ca odinioară, la Delion. Tinărul pare că numără firele de nisip pe care le-a strâns în palmă.

EURITES (încet, cu voce egală): Patru sute, cinci sute, opt sute, opt sute șaisprezece, nouă sute doi, trei mii, douăzeci și trei de mii, opt zeci și opt de mii nouă sute nouăzeci și doi, un milion... un milion... încă un milion... Dacă dau drumul unui fir de nisip, pleacă și altele... Și se-ntorc din nou în nisip, milioane lângă alte milioane, unite, nedespărțite, calde, fierbinți, și niciodată nu poate fi unul singur, singur de tot... Cu cât sînt mai mici grăunțele, cu atît sînt mai unite, mai apropiate... (Se întoarce și privirile lui sînt îndreptate acum în sus.) Dar stîncă, piatra aceea imensă, cenușie, scobită și arsă... e una... singură... și n-o poți uni cu alte stînci, nu se poate lipi de altele... și rămîne acolo, în soare, în plină singură... și mare... Cu cît e mai mare, cu atît e mai singură... (Se răsucește din nou cu fața spre pămînt, iar întoarcerea lui spre pămînt seamănă cu o zvîrcolire.) Anytos, părinte... stîncă aceea e mîndră și fericită în singurătatea ei... Dar un grăunte de nisip, singur, ar fi moartea lui... De ce nu-ți iubești copiii, Atena?... Noi, care-am luptat lângă zidurile tale pentru gloria și nepieirea ta, sîntem azi fiii tăi cei răi, cu care ți-e rușine, pe care nu-i mai vrei, pe care-i umilești și-i disprețuiești... (Se răsucește din

nou, vocea îi devine din ce în ce mai crispată.) Cîți am murit?... Cîți vom muri?... Pentru noi nu este nici un templu, nici o statuie, nici măcar o piatră care să-ți aducă aminte că am fost, că sîntem, că trăim, că vrem să iubim, să fim mai mult decît am fost, și altfel decît am fost, să fim noi înșine și nu mercenarii lui Anytos, sărmanul meu tată, și nici mercenarii celor treizeci, ai lui Critias, ai lui Haricle, ai celorlalți, și nici mercenarii lui Socrate, să fim noi ai noștri, ai ființei noastre, ai minții noastre, ai sufletului nostru... (Se ridică.) Nu știu ce trebuie să pot, ce trebuie să vreau, ce trebuie să fac!... Mi-e milă de mine, mă doare cumplit mila de mine, mi-e rușine de durerea milei de mine, mi-e groază de rușine, și mi-e scîrbă de groază, și mi-e frică de scîrbă... Nimeni nu mă ajută? Nimeni nu-mi spune ce pot să fac, ce vreau să fac? Nici tu, Socrate?... Nici tu!... Nu, nu veni! Tu nu mă poți ajuta, Socrate... ai dreptate... Întotdeauna ai tu dreptate... Am nevoie de cineva care să nu aibă dreptate... Nu veni... Nu veni... Nu, Socrate! Te implor, nu-mi mai pune întrebări! Nu mai vreau să răspund la întrebările tale... Nu mai știu... Nu mai știu nimic... (Urlă.) Nu veni, Socrate! (Iese în fugă. Intră Socrate.)

SOCRATE (privește în jur): Ciudată senzație... Parcă m-a strigat cineva. Dacă ar fi fost vreun înecat, dar... Marea e pustie și limpede... Și nu văd urme de pași pe plajă. Ciudat... Îmbătrinesc...

EURITES

În piață, către scară, lume puțină. Intră un grup în care se află Anytos și Meletos.

MELETOS (continuînd o convorbire începută mai de mult): Pesemne că suferi mult din cauza lui Eurites.

ANYTOS: A devenit de nerecunoscut. Nimeni nu se mai poate înțelege cu el. Plînge, plînge mereu...

MELETOS: Era un copil atît de blînd și liniștit! Poate că a căzut sub înfrîurirea unor indivizi fără răspundere, periculoși dăunători... L-am văzut de cîteva ori în preajma lui Socrate...

ANYTOS: De la Socrate a învățat să nu-și asculte părinții.

MELETOS: Acestui om nu-i este frică de zei, căci nu crede în ei. De aceea își permite, ereticul și renegatul, să-i învețe pe tineri ceea ce-i învață. La ce sînt buni fi-

lozofii ăștia, Anytos? Noi singuri nu știm ce e bine și ce e rău? Ba cred că știm mai precis decît unul ca Socrate, care face din bine rău și din rău bine. Noi singuri nu știm ce-i frumos? Trebuie să mă-nvețe ce-i frumos urîtul de Socrate? Și legea? N-a fost pedepsit tocmai fiindcă nu respecta legea? Atunci de ce trebuie să aflăm de la el ce este legal, drept, adevărat?

ANYTOS: Nu se poate face nimic?

MELETOS: Îl vom pune noi la punct!

ANYTOS: Mă gîndeam dacă nu se poate face nimic cu băiatul meu...

MELETOS: Ce să faci cu el, cîtă vreme mai există între zidurile Atenei acești corupători? (Intră în goană un servitor și se oprește în fața lui Anytos.)

SERVITORUL (agitat): Stăpîne, Eurites a fugit iar!

ANYTOS (îl lovește cu picioarele și cu

pumnii) ! Idiotule ! Netrebnicul ! De ce l-ați lăsat ? De ce, netrebnicilor ?

SERVITORUL (se ferește de lovituri) : A spart ușa... Am fugit după el... Trebuie să fie pe-aici, prin piață... N-am vrut, stăpîne ! Iartă-mă !

ANYTOS (îi înfige mina în gît) : Dacă nu mi-l aduci acum, aici, chiar din Infern dacă e nevoie, îți sucesc gîtul ca unei vrăbii ! Piei !

MELETOS : Nu sclavul e vinovat, prietene Anytos... Numai bătrînul acela nebun, numai el e de vină !

ANYTOS (coleric, se sufocă de furie) : Ii omor ! Iiucid pe-amîndoi ! Nu mai am nevoie de ei ! (În piață își face apariția Eurites, ținut strîns de ambele brațe de doi servitori, unul din ei fiind acela care a fost bătut de Anytos.) Vîno, Eurites, vîno la tatăl tău !

EURITES (este acum în fața lui Anytos) : Tu nu ești tatăl meu, eu n-am tată, n-am nimic...

ANYTOS : Taci ! (Sclavului.) Astupă-i gura, ce te uiți ca un tîmpit ? (Sclavul îi astupă gura, dar Eurites se smulge.)

EURITES (scoate un cuțit de la brîu, își trece tăișul peste pieptul dezgolit, umplîndu-se de sînge) : Ce mai așteptați ? Luați-mi pielea ! Luați tot ! (Sclavul îi smulge cuțitul din mînă.)

ANYTOS (cutremurat de durere) : Fiule, Eurites, fiul meu, de ce faci toate astea ? Nu trebuie, nu trebuie ! (Îl îmbrățișează. Se umple de sînge pe haine.) Hai acasă, băiatule ! (Îl împinge la o parte pe unul din sclavi și-l apucă de braț pe Eurites, conducîndu-l încet către ieșire.)

MELETOS : Îți jur, Anytos, am să-l dau în judecată pe ucigașul acela de Socrate. Cetatea trebuie să-și facă dreptate ! (Anytos a ieșit cu Eurites și cu cei doi sclavi. Meletos se cocoată pe un butoi de scrumbii și se adresează celor care s-au adunat la strigătele lui Eurites.) Cît timp veți mai îngădui oare în mijlocul vostru pe acest Socrate care strică floarea tineretului grec ? (Tăcere.) Ați văzut aici numai pe una din victimele acestui renegat... Așa vor arăta oare toți tinerii noștri ? (Tăcere.) Nu răspundeți... O, cum veți plăti cu soarta propriilor voastre odrasle îngăduința asta ! Azi vor învăța să nu-și iubească părinții, mîine vor învăța să-și ucidă părinții... O, prieteni, de ce este memoria voastră atît de scurtă ? De ce uitați prin cîte am trecut ? Vreți ca sîngele fiilor voștri să se scurgă pe pietrele Atenei așa cum s-a scurs sîngele acestui tînăr nevinovat ?... Țineți minte ! V-am spus !

(Coboară de pe butoi și iese demn. Oamenii discută în grupuri, o femeie plînge. Intră Socrate, urmat de cîțiva dintre prietenii săi. Cetățenii îl întîmpină cu murmure ostile.)

UN CETĂȚEAN : Mai stai și pe-acasă, Socrate !

SOCRATE (zîmbește) : Cineva are grijă de bătrînețele mele...

CETĂȚEANUL : Ajunge cu batjocura ! Vezi-ți de puricii tăi.

SOCRATE : Un purice mi-a strigat să văd de alți purici... (Cîțiva din grupul lui rîd.) VOICI : Destul cu vorbele ! Lasă-ne-n pace copiii ! Dați-i la cap ! (Cîțiva aruncă cu pietre, cu fructe, cu pătlăgele.)

SOCRATE (tună) : Hai, vitejilor ! De ce nu vă apropiați ? Doar sînteți mulți. Voi sînteți poporul...

AISCHINES : De ce-i provoci ?

ANTISTENE : Nu te-mpotrivi. Apele curg împotriva noastră.

SOCRATE : Tocmai de aceea trebuie să înotăm cu mai multă putere. Hai, veniți să stăm de vorbă ! Ce, nimeni nu vrea să stea de vorbă cu mine mai de-aproape ?

UN FIERAR (se apropie cu barosul în mînă) : Eu.

SOCRATE : Bravo, fierarule ! Văd că te-ai înarmat de parcă ai vrea să înfrunți o bucată de metal încins... Dar eu nu-s decît metal stins...

FIERARUL : Ce vrei de la noi ?

SOCRATE : V-am cerut eu ceva ?

FIERARUL : De ce nu te supui legii ?

SOCRATE : Care lege ?

FIERARUL : Care te-a oprit să mai vorbești tinerilor.

SOCRATE : Tu ești tînăr ?

FIERARUL : Eu nu-s. Țștia. (Arată spre cîțiva discipoli.)

SOCRATE : Nici unul nu are sub treizeci.

FIERARUL : Eu nu știu... (Descumpănit.) Nu știu... Oamenii spun că...

SOCRATE : Ce spun oamenii ?

FIERARUL (a prins curaj) : Tu să-ți vezi de treaba ta !

SOCRATE : Asta fac. Ce spune legea. Ce spun oamenii. Ce spui tu. Îmi văd de treaba mea. Treaba mea e să discut cu ei, cu tine...

FIERARUL : Asta nu-i treabă. Treabă e ce fac eu. (Arată barosul.)

SOCRATE : Înțeleg. Iar acum ai ieșit la treabă cu barosul... Între noi doi, tu care lovești nicovala și eu care vorbesc, cine-și vede acum de treabă ? (Fierarul tace, privește în jur, dar nimeni nu-l ajută.) Barosul ăsta e pentru bătut fierul sau capetele filozofilor ? (Fierarul se uită aiurit la Socrate, nu știe ce să facă. Cîțiva din mulțime rîd. Socrate dă să pornească mai departe, dar deodată intră în goană tînărul Critobul.)

CRITOBUL (abia își trage sufletul) : Socrate ! Eurites...

SOCRATE (tresare) : Ce-i ?

CRITOBUL (înfiorat) : Eurites... a murit... S-a aruncat în bazinul acela otrăvit în care se argăsesc pieile...

SOCRATE (devine deodată gîrbov) : Eurites... De ce te-am lăsat singur ?... Singur cu destinul tău... (Mulțimea se îndepărtează. Socrate rămîne doar cu prietenii săi.) Ei, prieteni, s-a întîmplat ceva despre care nu

ştiu să vă spun nimic... Pur şi simplu nu ştiu... (Pentru sine, încet, răguşit.) Unde ai fost plecat, Socrate?... (Un cor de bărbaţi cîntă undeva, în depărtare. Bărbaţii din jurul lui Socrate, tac, cu privirile în pămînt.)

LYCON (cu faţa împietrită): Socrate, moartea lui Eurites n-am să ţi-o iert niciodată. Tu eşti vinovat!

SOCRATE (redevine stăpîn pe sine): Cum îndrăzneşti, Lycon? Nenorocitele!

(Lycon îl priveşte o secundă şi iese.)

Interludiu

SOCRATE: Meletos, de ce-i aţiţi pe oameni împotriva mea?

MELETOS: Fiindcă singur n-am să te pot doborî.

SOCRATE: Îmi vrei pieirea?

MELETOS: Da.

SOCRATE: Mă urăşti atît de tare?

MELETOS: Poate că nici nu te urăsc... Dar trebuie să dispari, Socrate. Ai făcut prea mult rău cetăţii, oamenilor...

SOCRATE: Fiindcă îi învăţ?

MELETOS: Fiindcă îi înveţi.

SOCRATE: Dar nu-i învăţ decît să gîndească.

MELETOS: E cel mai grav. Ce-ar fi dacă toţi ar începe să gîndească? Dacă fiecare ar gîndi în felul său, altfel decît cel de alături? S-ar mai putea oare înţelege oamenii între ei? Vor fi războaie, măceluri, crime.

SOCRATE: Nu-ţi pasă de sufletul oamenilor...

MELETOS: Îmi pasă mai mult de viaţa lor, de acest pămînt care s-ar putea să ajungă pustiu cîndva... Fiindcă oamenii, Socrate, nu pot gîndi fără să ucidă gîndurile semenilor lor... Îşi vor ucide unul altuia gîndurile, apoi se vor ucide între ei, pentru că fiecare va crede că el ştie mai bine ce este adevărul, dreptatea, frumosul... Trebuie să piei, bătrîne... Mi-e milă acum de tine, dar pieirea ta le va arăta oamenilor cît de ne-

folositoare, cît de vătmătoare ţi-au fost învăţămintele. Atena nu are nevoie de filozofi care să-i clatine temeiurile.

SOCRATE: Cît de mult te înşeli, Meletos! Atena tocmai de astfel de filozofi are nevoie. Dar poate că nu acum, poate că nu încă. Noi am avut oameni mari cărora le-am cercetat şi le-am urmat gîndurile. L-am avut pe Solon, pe Homer, pe acela căruia vă place să-i spuneţi „marele Pericle”... Dar noi, noi înşine, am gîndit vreodată cu gîndurile noastre? De ce să gîndească mereu alţii pentru noi?

MELETOS (zîmbind): Iar tu, bătrîne, vrei să-i faci pe oameni să gîndească pentru ei înşişi... De ce să gîndească?

SOCRATE: Ca să se cunoască pe ei.

MELETOS: De ce să se cunoască? Ca să descopere cît de răi sînt?

SOCRATE: Dacă vor descoperi că sînt răi, vor căuta să fie mai buni.

MELETOS: Naiv eşti, Socrate. Crezi că are cineva interes să fie mai bun decît semenul lui?

SOCRATE: Cred! Cred, Meletos. Cred că oamenii pot deveni mai buni prin cunoaştere.

MELETOS: A crede înseamnă a şti?

SOCRATE: Nu. Dar a şti înseamnă a crede.

MELETOS: Prin urmare, crezi fiindcă ştii...

SOCRATE: Da.

MELETOS: Iar în zeei cetăţii noastre nu crezi fiindcă nu ştii nimic despre ei. E normal. Atunci la ce e bună ştiinţa ta, dacă nici măcar pe zeei nu-i poţi cunoaşte?

SOCRATE: După ce oamenii se vor cunoaşte pe ei înşişi, îi vor cunoaşte desigur şi pe zeei...

MELETOS (zîmbind satisfăcut): Deci pînă atunci nu trebuie să creadă.

SOCRATE: Trebuie, dar nu vor crede cu adevărat decît cînd vor cunoaşte.

MELETOS: Necredinţa asta a ta va fi un bun cap de acuzare.

SOCRATE: Prin urmare, vrei să mă pierzi.

MELETOS: Trebuie. Lycon spune acelaşi lucru.

SOCRATE: Lycon? Lycon te dispreţuieşte.

MELETOS: Ştiu. Dar pe tine te urăşte.

SOCRATE (nu pricepe): De ce? Răspunde, Meletos! (Meletos tace.)

ŞTIREA

Atelierul lui Simon. Socrate e înconjurat de prieteni şi elevi. Tocmai s-a încheiat un dialog. Simon notează încă pe o foaie...

SOCRATE: Simon, ai terminat de scris?

SIMON: Acușica sînt gata.

SOCRATE: În tinerete scriai pe furiș. Acum nu te mai ascunzi.

SIMON: Unde-ai mai văzut bătrîn care să se ascundă?

(Întră Critobul, agitat.)

SOCRATE: Ce-i, Critobul, s-ar părea că abia ai așteptat o nouă discuție, ca să alergi cu sufletul la gură...

CRITOBUL: E nenorocire, preabunule! Oamenii aceia vor să te piardă!

SOCRATE: Care oameni?

CRITOBUL: Meletos și prietenii lui. Te-a dat în judecată.

SOCRATE (calm): În sfîrșit... De mult aștept asta.

PLATON (sufocîndu-se de indignare) : Cum îndrăzneşte poetastrul acela fără har şi fără glorie să... ?

CRITOBUL : A cerut pedeapsa cu moartea. CRITON (cu capul plecat) : Atena îşi decapitează oamenii de seamă...

PLATON : A rămas prea mult în urmă, bietul nostru stat !

SOCRATE : Sau am luat-o noi prea mult înainte...

CRITON : Trebuie să pleci undeva. Iute. SOCRATE : Eu, care n-am ieşit din Atena decât ca să-i apăr zidurile ?

CRITON : Doar n-ai să te laşi judecat de nişte imbecili !

SOCRATE : Imbecili sau nu, ei m-au chemat la judecată în numele legii. Eu, care am lăudat legile, să le întorc acum spatele ?

PLATON : Legile trebuie schimbate, Socrate ; sînt vechi şi mucegăite.

SOCRATE : Legile au fost schimbate întotdeauna de oameni care le-au respectat şi nu de tilhari şi trădători. Iar voi mă îndemnaţi să fug ca un laş, ca un trădător.

CRITON : Te vor ucide.

SOCRATE : Dacă vor putea.

CRITON : Sînt mulţi.

SOCRATE : Ce-ar fi să-mi părăsesc casa în care am stat o viaţă întreagă fiindcă are multe muşte ? !

CRITON : Platon, convinge-l tu să plece. Pe tine te iubeşte...

PLATON (amar) : Există vreun om care să se poată lăuda că l-a convins pe Socrate ?

SOCRATE : Ce vă tot lamentaţi ca nişte muieri ? Doar nu credeţi că judecătorii mă vor condamna la moarte numai fiindcă a cerut-o un fel de poet, care nici măcar pe Homer nu-l ştie cum se cuvine. Nu mi-am pierdut încrederea în raţiunea clară a ateniienilor mei.

CRITON : Mi-e teamă...

SOCRATE (scurt) : Destul ! Despre ce urma să discutăm, Platon ?

PLATON (palid) : Despre... despre... Nu mai ştiu. Nu mai ştiu de loc... (Între Xantipa, se repede la Socrate, îl apucă de manta.)

XANTIPA : Socrate, spune-mi că nu-i adevărat ! Nu-i așa că nu ? De ce taci ? De ce tăceţi cu toţii ?

SOCRATE : E adevărat, dar nu trebuie să te temi.

XANTIPA (se lasă moale la picioarele lui) : Nu te duce ! Nu trebuie ! Ba nu ! Du-te... du-te... şi roagă-î... plîngi... ia şi copiii...

SOCRATE (o mîngie pe păr) : Să mă umilesc ? De ce ?

XANTIPA : Or să te ierte... Au să te lase în pace... Ştii tu cum sînt ei...

SOCRATE : Frumos îmi stă mie, om bătrîn, să cad în genunchi în faţa judecătorilor !

XANTIPA : Sigur că-ţi stă frumos ! Jur că-ţi stă frumos ! Mai frumos decât în mormînt. (Se ridică.)

SOCRATE (rîde) : Cine spunea că nevastă-mea nu are simţul umorului ?

XANTIPA : Gîndeşte-te la mine, Socrate !

SOCRATE : Dacă mă gîndesc la tine, parcă nu mi-ar strica puţin linişte, acolo, jos...

XANTIPA : Vrei să mori ca un prost, ca ultimul sclav ? Ai copii !

SOCRATE : Copiii mei să-şi vadă tatăl în genunchi ?

XANTIPA : Mai bine să şi-l vadă mort, nu-i așa ? !

SOCRATE : Mort va sta drept.

XANTIPA : Am să-mi omor copiii cu mîna mea ! (Are o sălbăticie tragică în priviri, care îi impresionează pe toţi.)

SOCRATE : Bine, Xantipa, le voi cădea în genunchi.

XANTIPA (a adunat prea mult, plînge şi îmbrăţişează picioarele bărbatului) : Socrate, dragul meu ! (Toţi privesc uluiţi.)

SIMON : Nu ştiu... nu ştiu ce să cred...

SOCRATE (gustă declaraţia tardivă şi publică a Xantipei precum şi uimirea plină de respect a celorlalţi) : Ce ţi-am spus, Simon ? Xantipa e o femeie minunată ! (O ridică şi o ţine îmbrăţişată.) Pentru tine a fost simplu să cazi în genunchi în faţa mea. Eu merit.

XANTIPA : Ba nu meriţi !

SOCRATE (ştie că e tare pe poziţie) : Ba merit. Dar eu, cum voi cădea eu în genunchi în faţa judecătorilor ? Merit oare această umilinţă ?

PLATON : Întreabă-te dacă meriţi ei.

SOCRATE : Dacă-mi pun astfel de întrebări, mi-e teamă că n-am să-mi pot ţine făgăduiala dată Xantipei...

XANTIPA (slab, cu capul înfundat în pieptul larg al bărbatului) : Ştiu... ştiu că n-ai s-o ţii... ştiu...

PROCESUL

O piaţă publică din Atena. Aici au loc şedinţele tribunalului popular al heliaştilor. Deocamdată piaţa e goală. Întră un aprod cu un afiş în mină. În cealaltă mină duce o găleată. Cu o bidinea, unge locul unde se văd urme ale unor afişe mai vechi — pe o coloană a pieţei — apoi priveşte afişul şi-l lipeşte. Întră al doilea aprod.

APRODUL 2 : Pe cine judecăm azi ?

APRODUL 1 : Pe filozoful Socrate.

APRODUL 2 (plictisit) : Am mai judecat noi de-ăştia...

APRODUL 1 (doct) : Aia erau mai mici.

APRODUL 2 : Şi filozoful ăsta e mare ?

APRODUL 1 (cu uşor dispreţ profesional) : Oamenii zic că ar fi mare... Dar află de la mine că-i un necredincios.

APRODUL 2 (nu pricepe rațiunea celuiilalt):
Și ce dacă-i necredincios? Poate să fie necredincios și să fie mare. De ce-l judecăm?
APRODUL 1: Ca să mai scăpăm cetatea de mincinoși. Au ajuns să fie mai mulți filozofi în Atena decât negustori și meșteșugari. (Scurpă.) Țștia mănincă degeaba...
Și-și bat joc de oameni...

APRODUL 2: Vrăjitorii?

APRODUL 1 (mai informat): Păi tu nu știi ce fac ăștia?

APRODUL 2: Cine?

APRODUL 1: Filozofii cei noi.

APRODUL 2: Vrăjitorii?

APRODUL 1: Rahat! Dacă te întâlnește pe stradă, sau în piață, sau la curse, sau pe stadion, te apucă așa de haină (il apucă de haină), te scutură bine (il scutură) și...

APRODUL 2 (se apără): Îmi rupi haina! Mai încet!

APRODUL 1: Filozofului nu-i spui: „mai încet”. Dacă-i spui: „mai încet”, te apucă de nas, uite-așa (il apucă) și te poartă după el (il trage după sine) pînă ești de acord...

APRODUL 2 (cu nasul în „cleștele” celuiilalt): Cu ce să fiu de acord?

APRODUL 1: Cu filozofia nouă. Cum că soarele e un bulgăre de fier încins.

APRODUL 2: Aoleu! (Nu se știe dacă a strigat din cauza surprizei produse de „filozofia” nouă sau din cauza forței cu care celuiilalt îi strînge nasul.)

APRODUL 1 (eliberează nasul colegului): Sau și mai rău...

APRODUL 2 (frecîndu-și nasul): Mai rău?!

APRODUL 1: De pildă, trebuie să fii de acord că tot ce-i bun e rău și tot ce-i rău e bun și așa mai departe.

APRODUL 2 (zîmbește ironic): Mă, ăștia-s proști?

APRODUL 1 (grav): Proști? Dușmani! Dușmani ai poporului! Îi învață pe tineri cum să calce legile și să-și bată părinții. Nu mai departe, Socrate ăsta... A avut un fel de ucenic, unul Epigoras, sau Eucrate, nu mai știu, băiat de negustor bogat. Și ce crezi că-l învață filozoful? Să-l bată pe taică-său, că așa-i bine și-i la modă. Și-l bate Epiratos, și-l bate pe tat-su, și atunci bătrînul vine la Socrate și-i dă foc la casă...

APRODUL 2 (cu bun simț): Dacă-i dădea foc, îl judeca pe ăla de-a dat foc.

APRODUL 1: De ce să-l judece, dacă are dreptate? Bine i-a făcut golanului de filozof!

APRODUL 2: Da eu am auzit că ăla tînar, ucenicul, și-a dat foc, adică...

APRODUL 1: Cară-te de-aici, că mă scoți din sărite!

APRODUL 2: Spun și eu ce zice lumea...

APRODUL 1 (imită): Spui și tu ce zice lumea! Va să zică, eu pun afișul ăsta și tu te crezi mai deștept!... Eu sînt aprod de 38 de ani, iar tu abia ai venit...

APRODUL 2: Cum, abia? (Denn.) Sînt de 36 de ani aici...

APRODUL 1: Degeaba! N-ai învățat nimic... (Aprodul 2 iese jignit. Aprodul 1 examinează încă o dată afișul.)

(În jurul unei îngrădituri improvizate, care marchează tribunalul, se adună lumea: bărbați, femei, copii, bătrîni, tineri, cetățeni ai Atenei din mai toate categoriile sociale. Procesul este, în fond, un spectacol, ca la teatru, la care se rîde, se plînge, se aplaudă sau se fluieră. Asistența reacționează la debateri deschis, exprimîndu-și cu voce tare punctul de vedere, care se va dovedi adeseori inconsecvent, dacă nu chiar oportunist. O, și cînd protagonistul acestui antrenant spectacol este însuși Socrate, lăudatul și hulitului, despre care unii afirmă că ar fi cel mai înțelept dintre oameni, iar alții susțin că ar fi ateu și corupător de tineri, procesul promite să devină o veritabilă sărbătoare populară, ca marile competiții sportive de pe stadioane.

Aprodul își dă importantă. Se plimbă de-a lungul îngrăditurii și-i dăscălește pe asistenți.)

APRODUL 1 (unei femei): De ce ți-ai adus plodul? Ca să urle aici în plină sedință a tribunalului? (Către un grup de cetățeni.) Ce vă-nghesușiți? Mai la o parte! Să vadă toată lumea! (Unui bătrîn.) Te vîd la toate procesele, moșulică...

BĂTRÎNUL (ofensat): Moșulică ești tu! Parcă pe tine nu te-am văzut la toate procesele?!

APRODUL 1: Păi eu sînt de la tribunal, unchiule! (Se umflă în pene.)

O FEMEIE: Vezi că ai mîinile murdare. (Aprodul își privește instinctiv mîinile. Oamenii rîd.)

APRODUL 1: Dacă vă țineți de nerozii, evacuez imediat tribunalul! Vă fac vînt la toți cu un picior în fund.

UN CETĂȚEAN: Ce picior grozav are bătrînul! Dacă mergi la Olimpiadă, iei toate premiile cu un picior ca ăsta...

(Risete.)

APRODUL 1 (se înecă de furie): Cu mine să... să nu... că...

(Întră și alți aprozi, care fac ordine printre spectatori. Apoi apare un fel de grefier, care se adresează sălii, unde presupunem că se află cei 500 de judecători ai tribunalului popular.)

GREFIERUL: Cetățeni judecători! V-ați adunat aici ca să-l judecați pe cetățeanul Socrate. Dau citire actului de acuzare. (Citește.) „Această chemare în judecată și această declarație le-a făcut sub jurămînt Meletos, fiul lui Meletos din Pitthos, împotriva lui Socrate, fiul lui Sofroniscos din Alopeke. Socrate se face vinovat de refuzul de a recunoaște pe zeii pe care-i cinstește cetatea și de introducerea altor divinități. Este, de asemenea, vinovat de coruperea tineretului. Pedepsa pe care o cer e

moartea". (Rumoare în rândul asistenței.)
Poftiți-l pe Socrate în fața tribunalului!
(Doi aprozi alcargă să-l aducă pe acuzat.
După câteva secunde, se întorc consternați.)
APRODUL 1 (bilbiindu-se): **N-a... Socrate... n-a venit...**

GREFIERUL (stupefiat): **Cum n-a venit?**
APRODUL 2: **Nu e... L-am strigat...**

(Își face apariția Socrate. E îmbrăcat cu vechea lui manta, decolorată de vreme, nu prea curată. Mantaua aceasta e ca o permanență, ca o tinerețe eternă, cu ea Socrate pare mereu același, neîmbătrânit, deși bătrîn și aproape de moarte. La fel, bastonul lui, care nu e bastonul unui om în vîrstă, obosit de viață, ci o emblemă, un fel de armă sau de instrument magic, precum bastonul lui Moise. Socrate e desculț, iar picioarele sale calcă drept, apăsător, fără ezitare. Și nimeni nu poate spune că acest om mîndru, solid, cu sclipiri ironice în privire, cu haine mizerabile, cu barba încă neagră, are 70 de ani. Vîrsta pare, în asociere cu fapta lui Socrate, un non-sens, ca vîrsta patriarhilor. Socrate ridică bastonul în semn de salut.)

SOCRATE: **Salut pe judecătorii care vor face dreptate!** (Un grup mare de prieteni ai lui Socrate își face loc printre spectatori, pentru a fi mai aproape de acuzat.) **Salut, prieteni!** (Socrate le zîmbește prietenilor, ca și cum s-ar fi întîlnit undeva în piață, sau în atelierul lui Simon.)

GREFIERUL: **Nu ți-e rușine să întîrziî la proces? Te așteaptă cinci sute de judecători...**

SOCRATE: **Ce să fac? Am aflat prea tîrziu de acest proces... Și dacă acuzatorii mei se pregătesc de ani de zile să mă-nfunde, nu am și eu dreptul la cîteva minute ca să-mi pun la punct apărarea?**

(Aprobări și dezaprobări în rîndul asistenței. „Așa, dă-le peste bot! Nu te lăsa...” „Să respecte tribunalul poporului!” etc.)

GREFIERUL: **Șezi, acuzat.**

SOCRATE: **Sînt gata să ascult învinuirile ce mi se aduc.**

(Dar nu se așază. Se plimbă enervant de sigur pe sine prin fața judecătorilor nevăzuți, face tot felul de gesturi, bate cu bastonul în podea.)

GREFIERUL: **Are cuvîntul primul acuzator.** (Întră Meletos, îi aruncă o privire fugară lui Socrate, salută pe judecători și asistența apoi, cu fața spre sală, începe să vorbească.)

MELETOS: **Cetățeni judecători! L-am chemat la judecată în fața voastră pe acest cetățean, numit Socrate, fiu al lui Sophroniscos din Alopeke, atenian deci, deoarece se face vinovat în fața legilor, a minunatelor**

noastre legi, pe care cu sfințenie le păstrăm și le cinșim, căci ele ne-au fost dăruite de marele Solon și consfințite de marele Pericle... (O voce din asistență, pare că vine din grupul prietenilor lui Socrate: „Și apărata de marele Meletos...” Meletos se încurcă, nu suportă întreruperile.) **Dați-mi voie să vorbesc...** (O voce: „Vorbește, nu bate apa-n piuă!”) **Socrate s-a făcut vinovat de necinstirea zeilor cetății noastre, se închină altor zei... e un ateu... un eretic... Nu-i iubește pe zeii noștri, nu-i plac legile noastre, poporul nostru, țara noastră, pămîntul nostru...**

SOCRATE (vine în fața lui, zîmbește): **Poeții noștri...**

MELETOS: **Se închină altor zei. (O voce: „Dovezi!”) Ce dovezi vreți? Declar toate astea sub jurămint, (Voci exprimînd neîncrederea în acest sistem de dovezi.) Și-apoi, cetățeni, Socrate nu numai că-și reneagă zeii și patria care l-a hrănit, dar îi corupe și pe tineri să facă la fel... Să-și uite îndatoririle, să disprețuiască legile și — cutremurați-vă, atenieni — să nu-și asculte părinții, să fie mai presus de stîmă ce le-o datorează... (Voci: „Dovezi!”) Ce dovadă mai bună vreți decît că tineretul Atenei este așa cum este?! (O voce: „Cum este, Meletos?”) Așa cum îl vedem cu toții. Vicios, rău, leneș, stricător de legi și de ordine, necredincios, fără dragoste de țară și fără dragoste de părinți... (Voci: „Minciună! Calomnie! Să nu-i judece Meletos pe tinerii Atenei!”) Socrate îi învață, cu felul lui de a vorbi frumos, purtările rele, lenevia, lașitatea... Nu tinerii sînt de vină, ci el, care profită de neștiința lor, de... (Vacarmul îi acoperă vocea.) Lăsați-mă să vorbesc! Cer condamnarea la moarte a acestui... a acestui...**

(Dar nu se mai aude nimic din cauza gălăgiei. Lui Meletos îi vine să plîngă de ciudă. Lycon intră, dînd la o parte pe aprodul care-i barează calea, și îi pune lui Meletos mîna pe umăr.)

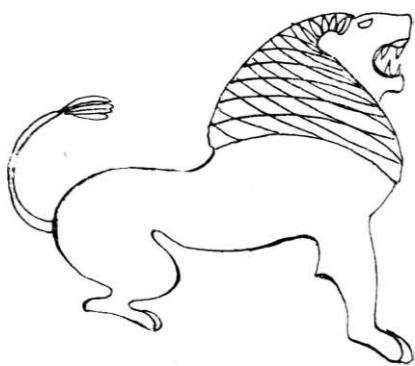
LYCON: **Lasă, Meletos, îi voi convinge eu. (Mulțimea urlă, se pare că totul e în favoarea lui Socrate. Socrate se plimbă liniștit prin piață, vorbește în șoaptă cu prietenii săi. Lycon ridică mîna, cerînd să vorbească. Mulțimea se potolește greu.) Îngăduiți-mi, cetățeni judecători, să explic eu acuzațiile aduse aici de Meletos lui Socrate. Ați cerut dovezi. Le veți avea. Vi le aduce un fost discipol al lui Socrate. (Se face liniște. Oamenii sînt, în general, sătui de vorbărie. Vor fapte, probe, vor să judece ei înșiși.) Iată ce ne spune Socrate despre zei. Dacă am fi raționali, pretinde el, singurul lucru bun pe care l-am avea de făcut ar fi să recunoaștem că nu știm absolut nimic cu privire la zei. Mai mult, el are un zeu propriu, pe care-l numește „demonul” său și căruia pretinde că-i aude**

glasul. Dar — vă rog să-mi răspundeți cinstit, cetățeni ai Atenei — voi auziți astfel de glasuri? În afară de Pythia, a mai auzit cineva glasuri? (Murmure în mulțime: într-adevăr, nimeni nu aude glasuri.) Nu cumva, dacă aude el glasul acestui zeu necunoscut nouă, nu cumva, întreb, vrea să ne demonstreze că doar zeul lui există, că toți trebuie să ne închinăm acestui zeu, care-i vorbește, nu știu când și nu știu cum, numai lui Socrate?

(Aprobări pentru Lycon în rîndul asistentei.)

SOCRATE: Ce vrei, Lycon? Văd că te-ai pus bine la punct cu minciunile, ca toți renegații. Dar te-am îndemnat eu să-ți schimbi credința, să crezi în alți zei decît în zeii cetății?

LYCON: Direct nu, Socrate. Dar prin exemplul și vorbele tale ne-ai adus pe un

drum primejdios. Nu i-ai învățat tu pe tineri, Socrate, — hai, recunoaște! — să-și batjocorească părinții, nu le-ai spus tu că-i poți face mai deștepți decît părinții lor, că legea le îngăduie să-și lege părinții dacă se dovedește că sînt nebuni? Adică tinerii sînt mai învățați și-i pot pune în lanțuri pe tații lor, care sînt ignoranți. (Socrate vrea să spună ceva.) Stai, nu-mi răspunde acum! Aș vrea să răspunzi după ce va fi vorbit Anytos, tatăl nefericitului meu prieten, Eurites... Vino, Anytos, și spune-le ce s-a întâmplat cu fiul tău, cu unicul tău fiu...

(Anytos intră, condus de Meletos. E îmbătrînit mult, gîrbov, trist, se mișcă dezarticulat, ca o jucărie stricată. Prezența lui e deprimantă, tragică, prezența unui om care a pierdut totul.)

ANYTOS (încet, rar): Ce să spun, Lycon? Ce pot să spun? A fost cel mai cuminte și cel mai ascultător dintre copii, dintre toți copiii... Nu știu ce s-a întâmplat... Nu înțeleg... Am dorit să ajungă un om de vază, devotat statului... Nu știu ce s-a petrecut... S-a schimbat... Voia altceva, dar

n-a spus niciodată ce vrea... Și plîngea într-una... (Se întoarce spre Lycon.) Ce să mai spun?

(Asistența e profund impresionată de durerea lui Anytos. Lycon îl ajută să se așeze într-un jîlt, apoi vorbește calm, cald, convingător.)

LYCON: Cine i-a strecurat în suflet prietenului meu, Eurites, îndoiala în fața destinului său, neîncrederea în părintele său, singurul care-i voia binele? Cine l-a îndemnat pe Eurites să-și dorească altă soartă? Numai Socrate ne poate răspunde la această întrebare. (Către Socrate.) Dar nu încă. Vreau să vă întreb pe voi, cetățeni, care știu că sînteți oameni simpli și cinstiți: oare există suferință mai mare decît aceea de a dori din tot sufletul ceva ce nu se poate realiza? Oare un suflet sensibil și delicat ca acela al lui Eurites putea să reziste acestei neputințe de realizare, acestei himere a unui destin care nu-i aparținea? Suferința și moartea aceluia minunat tînar nu vă apare ca un imens rău? Cine este vinovat de acest rău? Eurites a fost, ca și mine, ucenicul lui Socrate... Ce l-a învățat Socrate, că i-a distrus echilibrul lăuntric? Ce anume l-a dezarmat, l-a făcut să-și dorească moartea? Voi trebuie să judecați... Nu vă pripiți. Gîndiți-vă bine la ceea ce aveți de făcut. Și fiți cu băgare de seamă la ceea ce vă va spune Socrate, căci este mare meșter al cuvîntului...

(Se face o liniște respectuoasă. Ici-colo, exclamații aprobative. Lycon se așază obosit, își șterge fruntea și iese fără să-l privească pe Socrate. Platon, aflat în grupul prietenilor lui Socrate, se repede în mijlocul pieții și se adresează sălii.)

PLATON: Bărbați atenieni! Deși sînt cel mai tînar dintre cei care s-au urcat vreodată la tribună ca să vă vorbească...

VOCI (surescitate): Dă-te la o parte! Jos!

(Platon, timid, își strînge umerii și se apropie de Socrate.)

SOCRATE: Lasă, Platon, tu ai să vorbești mai tîrziu... Nu a venit încă timpul... (Se ridică încet, pare copleșit de greutatea învinuirilor, dar, pe măsură ce vorbește, se animă, își recîștigă spiritul și semeția.) Nu știu ce impresie v-au făcut acuzatori mei, dar eu era cît pe ce să nu mă mai recunosc, atît de convingătoare au fost discursurile lor. Și totuși, ca să vorbim drept, nimic din ce au spus ei nu este adevărat. (Reacție în rîndul asistenței: „Nu așa! Dovedește! Nu cuvinte!”) Vreau să vă spun adevărul, numai adevărul, dar nu în vorbe înflorite, ci în același limbaj pe care-l folosesc în piața publică, unde mulți dintre voi m-ați auzit. Vreau să răspund acum atît acuzatorilor de aici, din fața mea, cît și acuzatori-

lor mei mai vechi, căci am foarte mulți, și toți mint și v-au mințit de mulți ani, de pe vremea când mare parte dintre voi erați copii... Aceia v-au făcut să credeți că Socrate se înțeleținește cu schimbarea răului în bine. Nu-i cunosc pe acei acuzatori, nici măcar pe nume, în afară de un scriitor de comedii, Aristofan... (Voci: „Lasă-i pe ăia, Socrate!” „Răspunde la acuzații!”) Trebuie să mă bat cu niște năluci, căci nimeni dintre ei nu răspunde... Trebuie să le răspund și acuzatorilor mei mai vechi, căci ei m-au ponegрит în fața voastră, iar voi i-ați crezut... Altfel n-aș fi aici... Îngăduiți-mi, deci, să mă apăr cum cred eu de cuviință... Poate că vreunul din voi are să mă întrebe: „De ce, Socrate, ți se întâmplă tocmai ție un astfel de necaz? De unde aceste clevetiri împotriva ta? Dacă n-ai făcut nimic mai mult decât alți oameni, nu s-ar fi stîrnit în jurul tău atîta vîlvă”. (Voci: „Adevărat!” „De ce nu te porți ca ceilalți oameni?”) Am să vă explic, bărbați ai Atenei, am să vă spun numai adevărul... Renumele pe care l-am dobîndit se datorește numai înțelepciunii mele. (Voci indignate: „Apără-te, nu te lăuda!” „Nu pentru lăudăroșeniile tale ne-am adunat aici!”) Înțelepciunea mea (Socrate continuă, ca și cum n-ar fi fost interpellat) este desigur o înțelepciune omenescă, pe cînd alții au poate o înțelepciune mai presus de cea omenescă... Dacă e nevoie de o mărturie, o voi aduce pe aceea a însuși zeului de la Delfi. Cherefon vă este cunoscut, cred. El a întrebat oracolul de la Delfi dacă este cineva mai înțelept decît mine... Iar Pythia a răspuns că nu e nimeni mai înțelept... Cherefon a murit, dar vă poate da mărturie fratele lui... Iată de unde s-a iscat ura împotriva mea... (Voci: „Nu-i adevărat! Nimeni nu urăște înțelepciunea!”) Am să vă explic, nu fiți nerăbdători. Am vrut să dovedesc neadevărul celor spuse de oracol. M-am dus la unul dintre cei ce se cred înțelepți, ca să arăt că există cineva mai înțelept decît mine. Nu-i dau numele, era un om politic. M-am încredințat, din dialogul cu acest om, că el pare înțelept altora, și mai ales sieși, dar nu este. Am încercat să-i arăt că se înșală, că i se pare doar că e înțelept. Așa mi-am atras ura lui. În timp ce el credea că știe totul, și nu știa mare lucru, eu nu știam și nici nu credeam a ști totul. Prin urmare, eu eram mult mai înțelept decît el. Apoi am fost la altul și în același fel mi l-am făcut dușman. Și alții, și alții... Multe dușmăanii am atras asupra-mi din această cercetare! Și mi-am dat seama că oracolul n-a vorbit despre mine, ci s-a folosit doar de numele meu, ca și cum ar fi spus: „Cel mai înțelept dintre voi este acela care, ca și Socrate, și-a dat seama că el nu prețuiește nimic în ceea ce privește iscusința de a cunoaște adevărul”. Dacă umblu și azi printre oameni, este pentru a dovedi spuselor Zeului. Din cauza acestei

străduințe n-am reușit, n-am avut răgaz să fac ceva de seamă nici ca cetățean, nici ca membru al familiei, și am rămas într-o neîntreruptă sărăcie. Așa s-a întîmplat și cu tinerii care mă însoțesc în discuțiile mele. Au început și ei să-i iscodească pe oameni și să le demonstreze celor care cred că știu totul că, de fapt, știu foarte puțin. Iar cei întrebați de tineri se supără tot pe mine, și spun pretutindeni că există un oarecare Socrate care îi strică pe tineri. Și iată că oamenii aceștia, dați în vileag de mine, și sînt foarte mulți, nenumărați, v-au stîrnit, și în trecut și acum, împotriva mea. Dovadă că spun adevărul sînt toți acești acuzatori ai mei, ura lor, căci numai adevărul poate să-i supere într-atît pe oameni... Meletos, fii bun și apropie-te. Spune-mi tu, Meletos, cine îi face pe tinerii noștri buni și virtuoși? MELETOS: Legile. SOCRATE: Cine anume cunoaște legile din capul locului? MELETOS: Judecătorii de aici. SOCRATE: Foarte bine. Și sînt ei în stare să dea creștere tinerilor? MELETOS: Desigur. SOCRATE: Dar despre ascultătorii noștri, cei adunați aici, ce părere ai? Îi pot face ei pe tineri mai buni? MELETOS: Firește. SOCRATE: Dar ceilalți atenieni? MELETOS: Toți. SOCRATE: Prin urmare, toți atenienii îi fac pe tineri mai buni, numai eu îi stric. Așa e? MELETOS: Întocmai. SOCRATE: E o mare fericire pentru tineretul nostru că toți se străduiesc să-l facă mai bun și numai un singur om, Socrate, vrea să-l strice! Vreau să te mai întreb ceva, Meletos, căci te văd foarte priceput în toate. E mai bine să trăim cu oameni răi în jurul nostru sau cu oameni buni? MELETOS: Cu oameni buni, fără-ndoială. SOCRATE: Există cineva pe lumea asta care ar dori să i se facă rău? MELETOS: Nu. SOCRATE: Cum asta, Meletos? Prin urmare, eu sînt atît de neștiutor încît să-i fac pe oameni răi, pentru ca ei, la rîndul lor, să-mi facă rău. Iată, prin urmare, cetățeni judecători, ce nesăbuite sînt acuzațiile acestui Meletos, care mă cheamă la judecată pentru niște lucruri de care n-are habar. Dar nu, Meletos, nu din cauza ta, a lui Lycon sau a lui Anytos voi cădea, dacă va fi să cad, ci din cauza urii și a invidiei cu care sînt înconjurat, din cauza numeroșilor dușmani pe care mi i-am făcut spunînd adevărul. Așa s-au prăbușit mulți bărbați drepți și vor mai cădea, fiți convinși! (Voci: „Nu-i mai ucideți pe înțelepți! Ajunge cît am greșit! Atenție, judecători!”) S-ar putea ca unul dintre voi să mă întrebe: „De ce ți-ai ales o îndeletnicire din pricina căreia chiar acum, iată, s-ar putea să mori?” Aș săvirși, bărbați ai

Atenei, ceva groaznic dacă m-aș teme de moarte sau de alte primejdii într-atît încît să părăsesc rîndurile, să fug de datoria mea de a căuta înțelepciune, datoric cu care m-a investit însuși Zeul. Dacă aș face asta, într-adevăr ar trebui să mă chemați la judecată fiindcă nesocotesc poruncile zeilor... Dacă acum mi-ați da drumul și mi-ați spune: „Ești liber, Socrate, dar să te lași de cercetările tale, să nu mai filozofezi, căci altminteri te vom condamna la moarte”, eu v-aș răspunde: „Cetățeni ai Atenei, vă iubesc, dar mă voi supune Zeului mai curînd decît vouă. Cît mai am suflet și sînt în putere — și sînt, după cum vedeți — nu voi înceta să filozofez și să predic...” Vreau să știți un singur lucru: fie că mă veți osîndi, fie că mă veți elibera, eu nu-mi voi schimba felul de viață, chiar dacă ar trebui să mor de mai multe ori. (Murmure de aprobare și exclamații de dezaprobare. Voci răzlețe: „Eliberați-l pe Socrate!” „Condamnați-l pe Meletos!” Alte voci: „Vă minte bătrînul, nu-l credeți! E viclean!” etc.) Nu murmurați, cetățeni, nu vă spuneți încă părărea... Am de gînd să declar și altele, care vor stîrni chiar strigăte. Dacă mă veți osîndi la moarte sau la surghiun, nu mie îmi veți face un rău, ci vouă. Eu cred că mult mai mare nenorocire e să faci o nedreptate decît să înduri o nedreptate. Nu pe mine mă apăr, ci pe voi. S-ar putea să faceți greșeala de a mă osîndi, de a nesocoti un dar pe care vi l-au trimis zeii. Dacă mă veți omori pe mine, nu veți găsi un altul (ri-sete), nu rîdeți, nu veți găsi pe altcineva să vă trezească. Omoriți-mă, dacă vreți să dați ascultare acestor acuzatori ai mei, dar vă veți petrece restul vieții dormind! Ce dovadă mai puternică vreți decît nepăsarea mea pentru toate lucrurile ce mă privesc personal, pentru treburile gospodăriei mele, pentru familia mea și grija pentru voi, pentru fiecare în parte, pentru virtutea voastră? O, dacă aș fi luat bani pentru toate astea, înțeleg să mă bănuieți că aș vrea să trag foloase. Dar, iată, nici acuzatorii mei cei mai aprigi, cu toate că au turnat la minciuni cu nemiluita, n-au adus vreo mărturie că aș fi pretins ori aș fi luat vreodată plată pentru învățăturile mele. Eu, însă, am un martor care nu minte, care nu poate să

mintă, și acest martor este SARACIA MEA. (Voci: „E adevărat! Spune adevărul!”) Iar pe cei care mă acuză că aș fi vinovat de ceea ce s-a întîmplat cu unul sau cu altul dintre tinerii ce m-au ascultat, îi fac atenții asupra unui lucru: cu nimeni n-am vorbit în particular, cu nimeni nu am avut alte discuții decît acelea pe care le știți cu toții, pe care le știe toată lumea. Am spus tuturor aceleași lucruri, dar nu pot răspunde de concluziile pe care le-a tras fiecare, nici de faptele fiecăruia... (O voce: „Ce s-a întîmplat cu fiul lui Anytos?” Alte voci: „Da, răspunde!”) Nu știu, cetățeni ai Atenei... Nu am fost de față... Ce vă pot răspunde? Acel tînr mi-a fost foarte drag. Cu el am discutat ca și cu ceilalți tineri din preajma mea, aceleași convorbiri le-am avut. Mai mult decît atît nu vă pot spune nimic, fiindcă nu știu. Nu știu cine l-a împiedicat să dobîndească virtuțile la care aspira, cine s-a pus de-a curmezișul destinului său, cine l-a împins la gestul acela tragic...

LYCON: Ba știi, Socrate! Tu l-ai învățat să fie nemulțumit de sine!

SOCRATE: Dar și eu, Lycon, sînt nemulțumit de mine și iată că acum mă apăr de moarte, nu o doresc cu orice preț, deși am 70 de ani și poate că unii dintre voi socotesc că am trăit destul...

MELETOS: Ești trufaș.

SOCRATE: Știu, sînteți obișnuiți ca toți cei acuzați să se roage de judecători cu lacrimi în ochi, să le cadă în genunchi, să implore iertare, pentru a le trezi mila. Ba îmi aduc la proces copiii, nevasta, rudele, prietenii, ca să ceară cu toții îndurare. Am și eu ceva rude, căci, vorba lui Homer, „n-am răsărit din stejar, nu m-am născut dintr-o stîncă”, ci din oameni. Am și trei copii. Dar nu aduc pe nici unul aici ca să vă roage să mă iertați și să votați în favoarea mea. Nu fiindcă sînt trufaș, cum zice Meletos, nu fiindcă v-aș disprețui. Eu fac asta pentru cinstea mea, a voastră și a întregului stat. E drept să te rogi de judecători, în loc să-i convingi? De aceea judecătorul este judecător, nu ca să facă hafîruri, ci ca să aplice legile. Nu vreau să vă îndemn la călcarea jurămîntului pe care l-ați făcut.

Interludiu

MELETOS: Lycon, cred că am pierdut procesul. Va trebui să plătesc o mie de drahme amendă pentru piră nedreaptă.

LYCON: Socrate nu scapă. Va fi osîndit.

MELETOS: De unde știi?

LYCON: Îi cunosc pe ateniени.

MELETOS: Dar Socrate a fost mai convingător decît noi.

LYCON: Nu are importanță. Să nu oferi niciodată mulțimii raționamente logice, argumente convingătoare! Asta nu o impresionează. Dacă Socrate s-ar fi umilit, dacă ar fi cerut îndurare, poate că ar fi scăpat. MELETOS (îngrijorat): Pe mine, însă, cred că a reușit să mă înfunde...

LYCON: Nimeni nu reține asta. Oamenii au reținut doar atît: că Socrate e altfel

decît ei. Şi oamenii nu le convine ca un semen de-al lor să fie altfel decît ei, să gîndească altfel, să fie mai deştept, mai bun, mai virtuos.

MELETOS : Ba cred că povestea cu sărăcia lui i-a impresionat.

LYCON : Da' de unde ! Cei care se laudă că sînt săraci şi fac din asta o virtute sînt prost priviţi de mulţime. N-avea decît să pretindă bani pentru munca sa, dacă această treabă pe care o face este atît de cinstită şi de normală... Sîntem doar obișnuiţi ca toate muncile cinstite să fie plătite pe măsura lor. Aşa este firesc, aşa socotesc cu toţii că trebuie să fie... Or, Socrate refuză să ia bani. Prin urmare, ori munca sa nu merită bani, ori e ceva necurat la mijloc, ori — ceea ce e mai grav pentru el — merită bani, e cinstită, dar refuză banii din trufie şi dă un exemplu prost celorlalţi. Gîndeşte-te, Meletos, dacă s-ar găsi şi alţii care să procedeze la fel, banii şi-ar pierde valoarea, oamenii ar sărăci... Atenienii nu trebuie atinşi tocmai la buzunar.

MELETOS : Nici dezvinovăţirea sa cu privire la moartea lui Eurites nu ţi s-a părut convingătoare ?

LYCON : De loc. A declara că nu ştii nimic e foarte grav. Mai bine recunoşti că ai greşit decît să afirmi că nu ştii.

MELETOS : Înceamnă că a fost cinstit.

Poate că ar trebui să-mi retrag plîngerea...

LYCON : De ce ? Dacă e cinstit, e cu atît mai periculos pentru stat. Au să-l condamne la moarte. (Pauză.) Mă tem.

MELETOS (mîrat) : Te temi ?

LYCON : Da. Mă tem.

MELETOS : Doar tu vrei acest lucru.

LYCON : Nu mă tem pentru el, Meletos.

Mă tem pentru noi.

MELETOS : Nu te-nţeleg.

LYCON : Nici eu nu înţeleg mare lucru.

(Pauză.) Cînd îşi vor da seama pe cine au omorît, va fi vai de noi.

MELETOS (înfiorat) : Şi cînd au să-şi dea seama ?

LYCON : Nu ştiu. Poate peste o lună, poate peste un an, poate peste o sută de ani...

MELETOS : Ce e de făcut ?

LYCON : Acum, nimic. Acum totul depinde numai de Socrate. (Pauză.) De fapt, şi pînă acum totul a depins numai de el... Să mergem. S-a terminat votul.

SENTINȚA

I

Decorul din tabloul precedent, Socrate se adresează judecătorilor.

SOCRATE : Nu mă răzvrătesc împotriva osîndei, întrucît mă așteptam la ea, deşi dacă încă treizeci de voturi din cele cinci sute două s-ar fi exprimat în favoarea mea, acum aş fi fost liber. Dar destinul a vrut ca ele să fie alături de cei care mă socotesc vinovat şi să se adune astfel 281 de voturi împotriva mea... Acum mi se dă dreptul, după lege, să propun eu o pedeapsă. Dacă ar fi după merit, după cît folos am adus eu Atenei, după cît bine am făcut oamenilor ei, aş merita o bună răsplată. Ce-i trebuie unui om sărac, care a făcut mult bine şi are nevoie să trăiască în linişte ? Nimic altceva decît să-l hrăniţi în pritaneu, mai degrabă decît pe unul care cîştigă la jocurile olimpice. Acela vă dă o spoială de fericire, nici pe departe fericirea pe care v-o dăruiesc eu. Dacă, deci, hotărîţi să fiu răsplătit pe merit, vă cer cîntea de a fi hrănit în pritaneu. (Voci : „Ce obraznicie ! Cum îşi permite ? ! Are dreptate ! Merită să fie hrănit în pritaneu ! Îşi bate joc de noi ! E un înţelept adevărat !” etc.) Dacă procesul n-ar dura o zi, ci mai multe, poate că aş reuşi să vă conving de dreptatea mea. Dar n-am izbutit să mă scutur într-un timp

atît de scurt de calomnii atît de vechi. Ce trebuie să fac, deci ? Să-mi aleg singur pedeapsa, ca şi cum aş fi vinovat de toate cîte s-au spus aici. Dar ce pedeapsă pot alege, cîtă vreme pedeapsa cu moartea pe care a cerut-o Meletos nu mă înspăimîntă ? Nu ştiu nimic în legătură cu moartea, dacă e un bine sau dacă e un rău. Ar trebui deci să aleg între această pedeapsă sigură şi una despre care ştiu precis că e rea. Care ? Închisoarea ? E mai bună o viaţă în închisoare, ca rob plecat în faţa paznicilor puşi de cei unsprezece ? Să stau pînă cînd voi putea plăti amenda ? Dar cu ce să plătesc ? Să cer surghiunul ? Poate că mi l-aţi da. Dar ar trebui să fiu ori prea naiv, ori prea îndrăgostit de viaţă ca să pot crede că dacă voi, concetăţenii mei, n-aţi putut răbda vorbele şi purtarea mea şi aţi vrut să scăpaţi de mine, alţii, străini, le-ar răbda... Frumos mi-ar sta, la vîrstă mea, să alerg dintr-un oraş în altul, gonit de oameni, ca şi aici, la Atena, pentru vina de a vorbi cu tinerii... Iar ca să nu vorbesc, să stau liniştit, să-mi las îndeletnicirea — nu pot, v-am mai spus. Eu nu sînt în stare să plătesc mai mult de o mină de argint amendă. Dar Platon, Criton, Critobul, Simon, şi alţi prieteni ai mei, aici de faţă, m-au îndemnat să ofer 30 de mine, pe cheazăia lor. Asta e pedeapsa pe care o propun, deşi nu mă consider vinovat de nimic. (Voci : „Amendă ! Achitaţi-l ! La

moarte! În exil! Gîndiți-vă bine, judecătorilor!" etc.).

II

SOCRATE: Prin urmare, la moarte... Acum ați devenit mai mulți cei care îmi vreți moartea... Trei sute șazeici și unu. Încă optzeci, așadar... (Voci: „Rușine! „Socrate nu trebuie să moară!“ „Jos Socrate!“ „Să se termine cu filozofii ăștia răpănoși!“ „Trăiască Socrate!“ etc.) În felul acesta ați dat prilejul tuturor celor ce vor voi să po-negrească cetatea noastră să spună că ați omorît un om înțelept, pe Socrate. Deși nu sînt înțelept, ei așa mă vor numi, ca dojana lor să fie mai aspră. Dacă ați fi așteptat încă puțin, moartea mea ar fi venit de la sine. Vouă, celor care m-ați condamnat, vă spun: Poate credeți că am fost învins din lipsă de cuvinte cu care să vă conving de nevinovăția mea; aflați că nu aceasta este cauza. Altfceva mi-a lipsit, nu cuvintele, nu dreptatea, nu adevărul, ci nerușinarea. Sînt învins pentru că n-am vrut să folosesc acel limbaj care v-ar fi plăcut, fără îndoială, pentru că n-am plîns și nu m-am văitat... Cu astea sînteți obișnuiți. N-am vrut, apărîndu-mă, să fac nimic nedemn de un cetățean liber, chiar dacă am fost pus în fața primejdiei de a muri. Nu regret nimic. Prefer să mă apăr așa cum m-am apărât și să mor, decît să trăiesc în alt chip. Iată, eu, încet și bătrîn cum sînt, am fost doborît de ceea ce venea și mai încet: moartea. Am plec spre moarte, osîndit de voi. Voi mergeți spre păcat și nedreptate, osîndiți de adevăr. Fiecare cu osînda sa. (Voci: „Trăiască Socrate!“ „Rușine!“ „Libertate pentru Socrate!“) Vouă, celor ce m-ați condamnat, vă prezic: o pedeapsă cu mult mai grea decît aceea că mă ncideți vă așteaptă după moartea mea. Cei ce vă vor chema la răspundere vor fi **MAI MULȚI! DACĂ CUMVA CREDEȚI CĂ OMORÎND OAMENI VEȚI ÎNLĂTURA PE CEI CE VĂ MĂSTRĂ CĂ NU DUCEȚI O VIAȚĂ CINSTITĂ, VĂ ÎNȘELĂȚI AMARNIC!** Veți plăti pentru toți cei uciși fiindcă au spus adevărul. Cît privește pe cei care au

votat în favoarea mea, aș sta de vorbă cu ei cu multă plăcere despre întîmplarea de azi, cea mai importantă întîmplare din viața mea. Judecătorilor — căci voi sînteți adevărații mei judecători, și nu ceilalți — iată ce s-a petrecut cu mine azi. Am auzit adevseori, în cursul vieții, glasul demonului meu, care mi se împotriva ori de cîte ori aveam de gînd să săvîrșesc ceva nedrept. Azi nu l-am auzit, nici cînd am plecat de acasă spre a veni aici, nici cînd pledam în apărarea mea, deși m-ar fi putut opri, ca în alte rînduri, în timp ce vorbeam... Înseamnă că n-am făcut nici un rău și mai înseamnă, poate, că moartea mea nu va fi pentru mine o nenorocire... Dacă moartea este un somn fără vise, atunci nici un somn nu se poate compara cu acest somn fără vise, cu această noapte senină... Dacă moartea este o călătorie de aici în alt loc, dacă acolo se întîlnesc toți cei care au murit, atunci nu se poate închipui ceva mai minunat decît moartea. Să scapi de acești așa-zii judecători și să găsești acolo pe adevărații judecători, pe Minos, Radamante, Aias, Triptolem și pe ceilalți semizei care au trăit drept, să te întîlnești cu Orfeu, cu Museu, cu Hesiod și Homer, ce poate fi mai sublim? Să-i iscodesc și pe ei, așa cum am făcut cu cei de aici, să aflu care este cu adevărat înțelept și care nu... Iată o fericire care nu vă este dată vouă: să discutați cu Agamemnon, cu Odiseu, cu Sisif și cu atîția alții, iar ei să nu te osîndească la moarte pentru că ai stat de vorbă cu dinșii... Să știți, deci, că nu mi s-a făcut nici un rău, căci pentru omul drept nimic nu este rău, nici în viață, nici după ce moare... Un singur lucru vreau să vă mai rog: copiilor mei, cînd vor crește, să le pricinuiți aceeași mîhnire pe care v-am pricinuit-o eu vouă, dacă ei se vor îngriji de averi sau de plăcere mai mult decît de virtute. Să-i certați cum v-am certat eu. Dacă-mi veți îndeplini această dorință, înseamnă că am primit ceea ce se cuvine de la voi, și eu, și copiii mei... (Cineva plînge.) Acum însă este ora să ne despărțim, eu ca să mor, voi ca să trăiți. Care din noi va fi mai fericit, nimeni nu știe, decît Zeul.

ÎNCHISOAREA

O celulă mică, întunecoasă și sordidă. Cîteva raze de lumină pătrund printr-o fereastră meschină, situată undeva sus, lingă tavan. Cîntă un cocoș, departe. Socrate se ridică din pat, se așază pe marginea patului, ca acasă. Doar lanțurile de la picioare îl stînjenesc.

SOCRATE: Țsta e cocoșul pe care i-l dă-torez lui Asklepios. (Privește în jur, se freacă la ochi.) Ce beznă rece! Parcă aș fi

de pe acum în subpămîntul lui Hades... Și pute a igrasie și a hoit de-ți vine să verși... (Cîntă din nou cocoșul.) Îi cunosc vocea. Cocoșul pe care trebuie să i-l jertfesc lui Asklepios... Dar ce să caute cocoșul meu în preajma temniței ăștea nenorocite? (Deodată se lovește cu palma pe spinare.) Un purice! Asta mai lipsea în mizeria de-aici! (Zîmbește.) Dar puricii îi pișcă numai pe cei vii... (Deodată, își lovește pulpa, atacată de un alt purice.) Ei, fir-ar să fie! Dar e

plin aici de insecte! (Ridică piciorul și lanțurile zăngănesc. Asta îi enervază. Striga.)
Hei, paznicule! Nu se-aude? Ce, nu-i nimeni pe-aici? (O voce de deținut, răgușită, se aude dincolo de zid: Lasă gălăgia, că se doarme aici! Ești nebun?!)
Asta cine-o mai fi? Vecinul, pesemne... (Tare.) **Te rog să mă ierți. N-am vrut să te deranjez.** (Se duce la ușă, bate cu pumnul în ușă.) **Hei, ciini de pază, de ce vă părăsiți postul?** (Vocea răgușită: Dacă nu taci, când ies de aici îți pocnesc mutra de n-o să te recunoască nici maică-ta care te-a făcut așa prost și nesimțit!) **Maică-mea? (Zîmbește.) Cît o fi de cînd ți-ai dat duhul, moașă Phenareta?** (Vocea răgușită, mai puțin supărată: Ce, n-ai somn, băiete? Lovite-ar somnul cel de pe urmă! Dormi, că aici n-ai ceva mai bun de făcut!) **Să dorm? La ora asta! Dar cît o fi ora? Cocoșul...** (Se deschide ușa, intră paznicul.)
PAZNICUL: De ce bați, Socrate?
SOCRATE: Doar n-ai vrea să stau singur în cocina asta de porci. Vreau să vorbesc cu cineva...
PAZNICUL: De aia e închisoare, ca să fii singur.
SOCRATE: N-aveți dreptul să mă lăsați singur ca o bufniță!
PAZNICUL: Ce pot să fac? Eu sînt paznic...
SOCRATE: Să stai de vorbă cu mine.
PAZNICUL: Ce să vorbești tu cu mine? Sînt un om simplu, neînvățat.
SOCRATE: Și cu sînt la fel. Îmi faci un serviciu?
PAZNICUL: Să nu-mi ceri ceva ca să-mi pierd cumva slujba...
SOCRATE: Vreau să te rog să-mi scoți nițel lanțurile... Eu, care am umblat toată viața desculț, trebuie să car acum în picioare atîta fier cît nu cară un fierar cu brațele.
PAZNICUL: Am să ți le scot. Ești prea bătrîn ca să fugi...
SOCRATE: Sînt prea cinstit ca să fug. (Paznicul îi scoate lanțurile de la picioare. Socrate își freacă gleznele și miriie de plăcere.) **Că ciudat îmi pare ceea ce oamenii numesc plăcere! Durerea e numai în aparență contrară plăcerii. Căci, deși nu se înțîlesc amîndouă totodată în om, una e legată la un capăt de alta și, primind-o pe prima, va trebui s-o primești și pe cealaltă.** (Își freacă picioarele cu înverșunare.)
PAZNICUL: Ai să stai mai mult timp aici, pînă se întoarce corabia de la Delos. Ai mare noroc. În răstimpul cît corabia cu jertfe se află la Delos, nu se fac execuții.
SOCRATE: Pesemne că Apollo m-a luat din nou sub ocrotirea lui. Ce se-aude pe-afară?
PAZNICUL: Ce să se audă? Nimic.
SOCRATE: Se vorbește de mine prin oraș?
PAZNICUL: Nu prea. Oamenii își văd de treburi.
SOCRATE: E liniște?

PAZNICUL: Liniște. Nu ți-e teamă?
SOCRATE: De cine?
PAZNICUL: De moarte.
SOCRATE: Dacă nu mi-a fost teamă de viață...
PAZNICUL: Îi urăști pe cei care te-au osîndit la moarte?
SOCRATE (surîde): Și pe ei natura i-a osîndit la moarte.
PAZNICUL: Vine cineva! Mi-e frică să nu mă găsescă stînd de vorbă cu deținuții.
SOCRATE: Fii fără grijă. Doar ești cu mine. (Intră Criton, urmat de Critobul.)
CRITON: Salut, prietene! (Critobul se înclină.) Abia i-am găsit pe cei unsprezece ca să obțin învoirea de a te vedea. Toată Atena e pe țarm, în așteptarea corăbiei de la Delos.
SOCRATE: Care va veni cu moartea mea.
CRITON: Corabia abia a plecat. Vor trece multe zile pînă la întoarcere. Iar dacă mai e și furtună pe mare...
SOCRATE: Și trebuie să mă bucur că mai am de stat în beciul ăsta? Spune! Spune, tu, Critobul, că ești mai vioi la minte.
CRITOBUL: Eu cred că da. Orice zi de amîinare e cîștigată pentru viața ta.
SOCRATE: Ești tu convins că eu vreau să mai cîștig fărîmituri de viață?
CRITOBUL: Dacă nu pentru tine, măcar pentru noi.
SOCRATE: Te gîndești numai la folosul tău.
CRITOBUL (rușinat): Nu m-am gîndit la un folos egoist. Pentru noi e o fericire să mai putem sta de vorbă cu tine.
CRITON: Este adevărat că te-ai apucat să compui poezii?
SOCRATE: E adevărat. Am compus un imn lui Apollo și am pus în versuri cîteva din fabulele lui Esop. Dar nu vă speriați: n-am devenit poet.
CRITOBUL (gafează cu ingenuitate): Noi ne-am gîndit că poate ți-e frică înainte de... și că e bine să fim aici, lîngă tine...
SOCRATE: Prostule! Ție să-ți fie frică, fiindcă rămîi! Voi n-aveți nimic decît lucrurile trecătoare: case, haine, orașul, cursele, chiar discuțiile dintre voi. Eu, însă, eu sînt mai bogat decît toți. Bogățiile mele nu se pot pierde sau fura, căci sînt în mine, aici, în mine. Asta e fericirea, Critobul. Să-ți spună paznicul acesta, care e un om simplu, ce bucurie mi-a dăruit desfăcîndu-mi lanțurile de la picioare. Așa e?
PAZNICUL: Am văzut cu cîtă plăcere îți scărpinați picioarele...
SOCRATE: Da, căci plăcerea și durerea se cheamă una pe alta, sînt legate la un capăt... (Se oprește brusc.) Am mai spus asta o dată. Ce se petrece cu mine?
PAZNICUL: Așa fac toți care trec pe aici către meleagurile lui Hades. Spun mereu același lucru... aceleași vorbe...
SOCRATE: De ce oare?
PAZNICUL: Poate ca să și le adîncească în suflet... Să rămînă cu ele...

În celula lui Socrate, dis-de-dimineață. Socrate doarme. Criton, în picioare, așteaptă. Cîntă cocoșul. Socrate se trezește.

SOCRATE (între somn și trezie): Țasta-i cocoșul pe care trebuie să i-l jertfesc lui Asklepios. Mai cîntă. Înseamnă că nu s-a sfîrșit... (Se ridică în capul oaselor. Îl descoperă pe Criton.) Ce-i cu tine, Criton? De ce-ai venit atît de devreme? Nu-i prea de dimineață?

CRITON: Ba da.

SOCRATE: Mă mir că ți-au dat drumul înăuntru.

CRITON: Îl cunosc pe paznic. M-a văzut des pe-aici, și-apoi... (Face un gest semnificativ cu înțelesul că l-a mituit.)

SOCRATE: De mult ești aici?

CRITON: Cam de mult.

SOCRATE: Atunci de ce nu m-ai trezit numaidecît?

CRITON: Am stat și m-am minunat văzîndu-te că dormi atît de liniștit. De aceea nu te-am deșteptat. Ca să te bucuri de odihnă. Toată viața te-am admirat pentru firea ta potolită, iar acum te admir și mai mult.

SOCRATE: La vîrsta mea, ar fi stupid să mă supăr că trebuie să mor. Dar nu mi-ai răspuns de ce ai venit atît de dimineață...

CRITON: Ca să-ți aduc o veste crudă, zdrobitoare, nu atît pentru tine, cît pentru noi, prietenii tăi... După spusele unor călători din Lumion, nava ar trebui să vină azi de la Delos. Prin urmare, mine...

SOCRATE: Dacă așa e voia zeilor, așa să fie, Criton.

CRITON: Socrate, moartea ta nu numai că mă va lipsi de un prieten cum nu voi mai găsi altul vreodată, dar, pe lîngă asta, lumea, care nu ne cunoaște bine, are să-mi scoată vorbe că am fost nepăsător față de soarta ta. Cu o sumă de bani aș putea să te scap. Nimeni nu va vrea să creadă că n-ai vrut să ieși de aici...

SOCRATE: Dar, bunul meu prieten, ce ne pasă nouă de părerea lumii?

CRITON: Trebuie să ne pese de părerea multîmii, Socrate. Faptul că te afli aici constituie dovada că oamenii pot face mult rău... Suma de bani pe care o pretind cei ce ar putea să-ți dea drumul de aici nu e deloc mare. Pe sicofanți putem de asemenea să-i cumpărăm. Toată averea mea îți stă la dispoziție. Dacă nu vrei să folosești banii mei, sînt atîția prieteni care se oferă să pună mină de la mină pentru tine. Și vei pleca unde ai să vrei. Am prieteni în Tesalia, care vor ști să te aprecieze și-ți vor da un adăpost sigur. La noapte trebuie să pleci de aici. Nu mai putem întîrzia.

SOCRATE: Aș vrea să te ascult, Criton, dar înainte de toate trebuie să ascult de rațiune. Prin urmare, să vedem dacă e drept sau nu să ies de aici fără voia atenienilor. Dacă e drept, te voi urma. Dar vreau să fii tu însuși convins de asta, să nu cumva să faci un lucru atît de grav și de important împotriva voinței tale.

CRITON: Dar eu vreau, Socrate.

SOCRATE: E drept sau nu ceea ce vrei? Doar n-ai să faci, acum, la bătrînețe, un lucru despre care toată viața ai crezut că e nedrept... Să cercetăm...

CRITON: Fie cum vrei tu. Trebuie să cercetăm, desigur.

SOCRATE: Mai întîi, vreau să știu de la tine: am rămas la cele stabilite mai de mult, sau acum, în fața morții, ne schimbăm părerea? E adevărat că nedreptatea e în orice caz o rușine și un rău pentru cel care o comite?

CRITON: E adevărat.

SOCRATE: Dar să faci cuiva rău cu bună știință e drept?

CRITON: Nu.

SOCRATE: Atunci, ia seama, Criton. Oare ieșind din închisoare fără voia atenienilor, nu facem un rău imens tocmai cui i s-ar cuveni mai puțin?

CRITON: Nu pot răspunde, căci nu înțeleg.

SOCRATE: Închipuie-ți că în clipa în care aș vrea să evadez de aici, ar veni Legile și Statul în fața mea și mi-ar pune această întrebare: „Ce vrei să faci, Socrate? Oare prin fapta pe care o pui la cale nu lucrezi împotriva noastră, pentru pieirea noastră, a Legilor și a Statului? Crezi că mai poate rămîne în picioare un stat ale cărui legi și hotărîri nu au nici o putere și sînt călcate de cetățenii lui?” Ei, Criton, ce vom răspunde la această întrebare, sau la alta de acest fel?

CRITON: Că Statul te-a nedreptățit, că hotărîrea lui n-a fost dreaptă.

SOCRATE: Bine, Criton. Dar Legile și Statul ne vor putea întreba mai departe: „Tu, Socrate, datorită cui te afli pe lume? Oare nu prin noi tatăl tău a luat-o în căsătorie pe mama ta? Oare nu datorită nouă ai fost crescut așa cum ai fost crescut?” — „Ba da”, voi răspunde. — „Atunci cum îți îngădui tu, care ești copilul nostru, rodul nostru, să te ridici împotriva noastră? Dacă noi vrem să te dăm pieirii fiindcă așa socotim că e drept, tu poți face la fel cu noi, ne poți ucide și tu, poți ucide Legile și Patria ta fiindcă te crezi egal lor? Dacă violența împotriva părinților e o crimă, violența împotriva țării nu e o crimă cu mult

mai mare?" Ce vom răspunde, Criton, vom da dreptate Legilor și Statului?

CRITON: Cred că da.

SOCRATE: S-ar putea ca Legile și Statul să ne mai spună: „Noi dăm fiecărui cetățean care cunoaște așezămintele și legile țării libertatea să aleagă. Dacă nu-i plac legile, poate să plece oriunde. Dar dacă rămâne, înseamnă că se obligă să respecte legile și statul. Iar tu, Socrate, ești unul dintre cei care au rămas. E o dovadă că ți-am fost pe plac. Căci dacă nu ți-ar fi fost dragă această țară, n-ai fi rămas cu o statornicie mai mare ca a oricărui ateniian, tu, care n-ai părăsit-o decât o singură dată, ca să te duci la o serbare la Istm, și care n-ai ieșit din Atena decât ca să-ți faci datoria de ostaș, și nici n-ai făcut vreo călătorie cum face toată lumea, ca să vezi alte orașe, să cunoști alte legi, ci te-ai mulțumit cu noi, legile de aici, cu cetatea asta... Mai mult, ai făcut și copii aici, fiindcă ți-a plăcut ca și copiii tăi să trăiască în această țară, să se supună legilor ei. La proces, Socrate, ai avut puțința să alegi exilul și să pleci aiurea cu învoirea legilor, ca să scapi de moarte. Tu, însă, te-ai grozăvit acolo că preferi moartea surghiunului. Iar acum vrei să fugi nu cu învoirea, ci prin încălcarea legilor țării tale. Așa respecti tu legile pe care îi învățai pe toți să le respecte?" Putem Criton, să nu dăm dreptate acestor argumente?

CRITON (trist): Nu putem, Socrate.

SOCRATE (acum vorbește la persoana a doua, fără să mai invoce pe interlocutorii abstracti, ca și cum s-ar acuza singur): Și ce vei face dacă vei fugi, Socrate? Unde vei merge? La Teba sau la Megara, unde

dămneze legi bune și drepte? Dar cum vor primi cetățenii de acolo pe unul care a încălcat legile țării sale, pe un stricător de legi și un transfug? Cum, Socrate? Și despre ce ai să le vorbești oamenilor de acolo? Despre cinste, despre respectul legilor, despre virtute? Cine te va crede? Dar poate că vei ocoli aceste cetăți și vei merge în Tesalia, la cunoștințele lui Criton. Acolo domnește cea mai mare neorânduială și imoralitate și poate că oamenilor le va face plăcere să le povestești cum ai reușit să înșeli legile ateniene, să evadezi travestit cine știe cum, îmbrăcat ca femeie sau ca sclav, căutând să-ți schimbi mersul sau statura, ca să nu fii recunoscut... În sinea lor, însă, te vor disprețui, Socrate, pentru toate astea, pe tine, om bătrîn, care mai aveai atît de puțin de trăit, dar te-ai agățat de viață ca un disperat, cu lăcomie, fără pic de rușine... Și, la urma urmei, Legile și Statul sînt cele care te-au nedreptățit, sau oamenii? Atunci de ce să uciți tu, Socrate, tocmai legile țării tale, care nu sînt vinovate cu nimic față de tine? De ce să te răzbuni pe patria ta, căreia îi datorezi numai recunoștința și respect? Ei bine, Criton, ce pot face eu în această situație? Mai încerci să mă îndupleci?

CRITON: Nu, Socrate, nu mai încerc.

SOCRATE: Poate că vrei să mai spui ceva împotriva celor zise de mine...

CRITON: Nu mai am nimic de spus. N-ai curaj să negi ceea ce ai afirmat o viață întreagă. Păcat!

(Își pune palma pe mîna lui Socrate, stă o clipă tăcut, nemișcat, apoi se îndreaptă încet spre ușă.)

OTRAVA

În aceeași celulă de închisoare. Toți prietenii lui Socrate sînt adunați în celulă. Xantipa stă cu obrazii în pumni, într-o stare de cvasiprostrație.

SOCRATE: Ei, prieteni, s-a înserat.

XANTIPA: Nu, Socrate! Pentru ultima dată prietenii îți vorbesc acum, pentru ultima dată le vorbești tu lor! (Se agăț de mantaua lui Socrate.)

SOCRATE: Criton, s-o ducă cineva acasă... (Cineva o ia pe Xantipa și o împinge spre ușă. Intră paznicul.)

PAZNICUL: Socrate e timpul...

SOCRATE: Știu.

PAZNICUL: Alții mă blestemă cînd le aduc paharul cu otravă. Dar tu știi bine, înțeleptule, că nu eu sînt vinovat, ci aceia care te-au osîndit. (Ochii i se umplu de lacrimi.) Nu fi supărat pe mine...

SOCRATE: Hai, paznicule, dă-mi otrava.

(Paznicul îi întinde o cupă.) Ce trebuie să fac acum? Eu nu știu, habar n-am...

PAZNICUL: Nimic altceva decât s-o bei, apoi să te culci în pat. Otrava o să lucreze singură.

(Socrate duce cupa la gură și bea tot conținutul. Toți plîng. Critobul, mai slab decât ceilalți, izbucnește în hohote amare.)

SOCRATE (se așază pe marginea patului): Ce-i asta, bunii mei prieteni? Am alungat-o pe Xantipa tocmai ca să nu aud asemenea note discordante... Omul, cînd își dă sufletul, trebuie însoțit de vorbe bune. Păstrați-vă, deci, liniștea și stăpînirea. S-a sfîrșit... Nu uitați cocoșul... (Brusc, se face întuneric și tăcere deplină. Prietenii dispar în umbră. Socrate discută cu Demonul.)

— Ești calm...

— În fața destinului cum poți fi?

— Și totuși, simt undeva, înlăuntru ființei tale, o spaimă...

— Simb elementele. Cu acesta de aici m-am obișnuit timp de șaptezeci de ani. Cu celălalt va trebui abia să mă deprind...
 — La judecată ai spus că moartea va fi pentru tine o desfătare...
 — O viață întreagă m-am lăudat că sînt un fericit. Puteam să-i dezamăgesc?
 — I-ai mințit, deci?
 — Nu cred.
 — Totuși, te temi de moarte...
 — Așa cum m-am temut și în război, la Amfipolis, la Potideea, la Delion. Dar nu puteam să împărtășesc frica mea oamenilor. Erau de față prietenii mei. Ce-ar fi spus? Că i-am mințit, că, iată, mă tem că trupul meu nu va mai fi și nu se va mai bucura de plăcerile vieții. Nici tu nu mi-ai interzis să vorbesc așa cum am vorbit.
 — La ce te gîndești?
 — Las în urmă atîția prieteni, nevasta, copiii.
 — Numai la ei te gîndești?
 — Ce vrei să spui?
 — La tine nu te gîndești?
 — Ce-aș fi eu fără ei?
 — Astfel te întrebam, Socrate...
 — Sînt tînăr încă. Aș mai fi putut învăța pe mulți, aș mai fi putut face copii, aș mai fi putut colinda orașul, piețele... Cît îmi plăcea să umblu așa, desculț, pe ploaie sau vreme senină, să bat străzile, să stau de vorbă cu oamenii, cunoscuți sau necunoscuți, să privesc casele, femeile, soldații, mărfurile, bănuțățile de care niciodată n-am avut nevoie.
 — Va să zică, tot îți pare rău de trupul ăsta pe care l-ai disprețuit.
 — Ba nu l-am disprețuit de loc. Doar că nu i-am satisfăcut întotdeauna poftele rele.
 — De ce n-ai spus de la început că ți-e frică de moarte?
 — Nu știu.
 — Ca să bravezi, ca să pari mai puternic decît toți.
 — Sînt mai puternic decît toți. Fiindcă nu le-am spus.
 — Te-au condamnat pe nedrept.
 — Pe nedrept. Dar au dreptate.
 — Iar vorbești prăpăstii, Socrate. Cum poate fi ceva drept și nedrept în același timp?
 — M-am gîndit mult la asta. Față de mine, Socrate, au fost nedrepți. Dar față de ei înșiși, față de Atena au fost drepti. Și nu trebuie învinuiți. Am făcut mult rău Atenei.
 — Tu, care ai luptat pentru apărarea ei, tu, care i-ai crescut fiii în spiritul legii și al virtuții. (Incet.) Poate că te gîndești iar la Eurites...
 — O, cît mă gîndesc! Și cît de grele sînt gîndurile astea!... Mai grele decît lanțurile pe care le-am purtat la picioare și mai grele decît moartea pe care o simt că vine... Poate că acolo mă voi întîlni cu el și-i voi cere

să-mi explice de ce sînt eu vinovat, de ce a făcut ceea ce a făcut... Dar e vorba de răul pe care l-am făcut Atenei.
 — Prin ce i-ai făcut rău?
 — Prin chiar existența mea. În loc să cresc zidari și negustori și soldați, am crescut suflete. I-am îndepărtat pe tineri de la mun-cile lor, de la îndatoririle lor și i-am obligat să se cunoască pe ei înșiși.
 — Dacă știai că e rău, de ce ai făcut asta?
 — Știam că e bine.
 — Prin urmare, e rău sau e bine?
 — Vezi, asta e viața lucrurilor și faptelor noastre. Toate pot fi și rele și bune tot-odată. Rău e că m-am născut, bine e că m-am născut. Rău și bine. Pentru mine și pentru Atena.
 — Și numai pentru atîta să mori?
 — Numai pentru atîta? Dar e foarte mult. Oricum ar fi trebuit să mor. Omenirea e ca și Cronos. Nu poate exista dacă nu-și devorează fiii.
 — De aceea te bucurai cînd te-au condam-nat la moarte?
 — De unde știi că m-am bucurat? (Își dă seama.) De ce te mai întreb? Doar tu știi totul. Da, m-am temut, dar m-am și bucurat. Moartea mea e ca o cunună. Oame-nii, mulți și mulți ani, poate veșnic, își vor aduce aminte de mine și vor spune: „So-crate, cel care a fost osîndit la moarte de ateni-ieni...“ Ce le-aș putea lăsa altceva decît această amintire grea? N-am scris nimic. Vorbele se spulberă... chiar dacă sămînța lor rodește undeva... Sînt om... am și eu deșe-rtăciunea mea. Vreau să se vorbească de Socrate. Dacă n-am fost degeaba trecător pe pămîntul Eladei.
 — Ciudat! Poate că așa ești tu în reali-tate.
 — Și mai e ceva. Fiecare generație pregă-tește celor viitoare argumente ca s-o nege. Eu sînt un astfel de argument pentru cei care vor fi, ca să-i nege pe cei ce sînt. Altfel, lumea ar sta pe loc. Moartea mea va fi un cap de acuzare pentru lumea de azi. Cei care se găsesc încă în pîntecele mamelor lor, sau nici acolo, în neființă, dar care vor fi bărbății de mîine ai Atenei, care nu mă cunosc, cărora nu le-am vorbit, vor merge pe străzi și vor striga: „De ce l-ați ucis pe Socrate? De ce l-ați ucis pe Socrate al nostru?“ (Ride.) Auzi! „Al nostru!“ Iar ei nici nu vor ști cine am fost. Sau poate nici nu vor crede că am fost cu adevărat. O, prietenii mei necunos-cuți, cît de naivi și de frumoși îmi apăreți, acum, înaintea întoarcerii mele în natură!
 — Nu cumva săvîrșești un păcat, Socrate? Vorbești de natură, nu de zei. Nu cumva nu crezi în zei?
 — Cred, cum să nu. De fapt, nu știu. Tre-buia să aflu dacă zeii au creat natura sau

natura i-a zămislit pe zei. Dar, iată, nu mi-a ajuns timpul ca să aflu. Dar tu, Demon, fiindcă a venit secunda cînd trebuie să ne despărțim, răspunde-mi la o singură întrebare: cine ești? De ani de zile stăm de vorbă, mă oprești să fac unele și îmi îngădui să fac altele... Te-am ascultat fără să clintesc. Dacă am făcut bine sau rău, nu știu. Oamenilor le-am spus că ești trimis de zei. Ești zeu?

— Da și nu.

— Cînd a trebuit să aleg, mi-ai călăuzit gîndul și inima, cînd a trebuit să lovesc, mi-ai oprit mîna. Și de cîte ori aș fi vrut să lovesc cu sete... cu minie... cu ură! Te-am ascultat. Am făcut așa cum mi-ai poruncit. Am ocolit voluptățile ori de cîte ori mi-ai poruncit să le ocolesc. M-am lipsit de multe

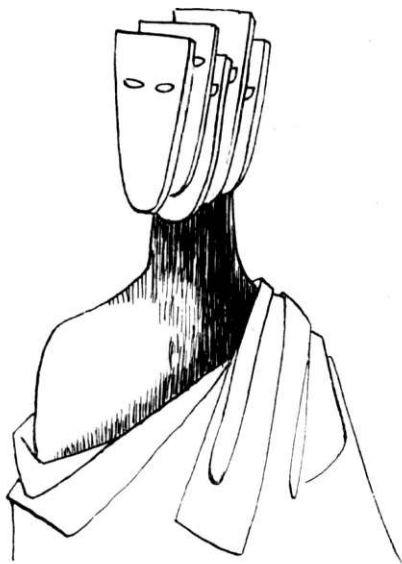
bucurii... Cine ești? De unde ai apărut? Am uneori senzația că nu vii din altă parte, ci din mine. Că nu eu îți aparțin ție, ci tu îmi aparții. Că ești al meu. Că vii dinăuntrul meu. Cine ești?

— Ai spus-o singur, Socrate.

— (Revelație) Așadar, o dată cu plecarea mea, nu vei mai fi nici tu! Ești muritor. Prin urmare nu există zei, prin urmare m-am mințit, m-am mințit singur. (Se aude cocoșul. Se face lumină. Socrate e întins pe pat. Prietenii sînt în jurul lui. Socrate continuă fraza începută înainte de dialogul cu Demonul.) ...Nu uitați... cocoșul pentru Asklepios... (Prietenii plîng pe furiș. Cupa cade cu zgomot pe dușumea.)

CRITON: O, zei, cît de frumos, cît de senin, cît de împăcat a murit!...

S F Î R Ș I T

Ilustrația MARCELA CORDESCU